

RAUTALAMMIN KUNTA
TARKASTUSLAUTAKUNTA
2017 - 2020

ARVIOINTIKERTOMUS VUODELTA 2017

Sisällysluettelo

1	Tarkastuslautakunta ja tarkastustoiminta.....	3
1.1	Tehtävät ja kokoonpano	3
1.2	Arviointitoiminta.....	5
1.3	Sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamisen valvonta	5
1.4	Tilintarkastuksen järjestäminen	6
2	Tavoitteiden toteutumisen arviointi	9
2.1	Kuntastrategia 2030	9
2.2	Toiminnan ja talouden tavoitteet.....	9
2.2.1	Yleishallinto	10
2.2.2	Elinkeino toiminta	11
2.2.3	Perusturva.....	12
2.2.4	Sivistystoimi	15
2.2.5	Tekninen toimi ja vesihuolto	17
2.2.6	Yhteenveto toiminnan ja talouden tavoitteiden toteuman arvioinnista	20
2.3	Kunnan talous	21
2.3.1	Käyttötalous	21
2.3.2	Rahoitusosa	22
2.3.3	Investoinnit.....	22
2.3.4	Talouden keskeiset tunnusluvut	23
2.3.5	Talouden tasapaino.....	24
2.3.6	Yhteenveto kunnan taloudesta	25
3	Rautalammin kuntakonsernin toiminta.....	26
3.1	Konsernin toiminta vuonna 2017	26
3.2	Konsernivalvonta.....	26
3.3	Tytäryhtiöille asetettujen tavoitteiden toteutuminen	27
3.4	Konsernin keskeiset tunnusluvut	28
3.5	Yhteenveto kuntakonsernin arvioinnista	29
4	Vuoden 2016 arviointikertomuksen havaintojen jälkiseuranta.....	30
5	Yhteenveto	31
6	Tarkastuslautakunnan esitys kunnanvaltuustolle	33

1 Tarkastuslautakunta ja tarkastustoiminta

1.1 Tehtävät ja kokoonpano

Kunnanvaltuusto asettaa tarkastuslautakunnan hallinnon ja talouden tarkastuksen sekä arvioinnin järjestämistä varten. Tarkastuslautakunta laatii arviointisuunnitelman ja antaa valtuustolle kultakin vuodelta arviointikertomuksen, jossa esitetään arvioinnin tulokset. Valtuustolle arviointikertomusta koskevan esityksen yhteydessä tarkastuslautakunta yksilöi ne asiat, joissa kunnanhallitusta kehoitetaan ryhtymään toimenpiteisiin niiden korjaamiseksi ja joista kunnanhallituksen on annettava valtuustolle selvitys. Vuosittain laadittavassa arviointikertomuksessa korostuvat tarkastusvuoden aikana lautakunnassa käsitellyt asiat.

Lautakunta voi antaa valtuustolle muitakin tarpeellisenä pitämiään selvityksiä arvioinnin tuloksista. Tarkastuslautakunnan toiminta on riippumatonta toimivasta johdosta. Tarkastuslautakunnan tehtävässä korostuu kunnan toimintojen, toimintatapojen sekä palvelujen järjestämisen tarkoituksenmukaisuuden arviointi. Tilintarkastajan tehtävät liittyvät puolestaan laillisuusvalvontaan.

Tarkastuslautakunnan suorittaman arvioinnin tulokset raportoidaan kunnanvaltuustolle osoitetussa arviointikertomuksessa sekä mahdollisissa väliraporteissa. Tarkastuslautakunnan tehtävistä on säädetty kuntalain 121 §:ssä ja kunnan hallintosäännössä.

Kuntalain 121 §:n mukaan tarkastuslautakunnan tehtävänä on:

- 1) valmistella valtuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat;
- 2) arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla;
- 3) arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman riittävyttä, jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää;
- 4) huolehtia kunnan ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta;
- 5) valvoa 84 §:ssä säädetyn sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset valtuustolle tiedoksi;
- 6) valmistella kunnanhallitukselle esitys tehtäviään koskeviksi hallintosäännön määräyksiksi sekä arvioinnin ja tarkastuksen talousarvioksi.

Kunnan hallintosäännön (v. 2008) 52 §:n mukaan tarkastuslautakunnan tehtävänä on:

- 1) seurattava tilintarkastajan tarkastussuunnitelman toteutumista sekä muutoinkin seurattava tilintarkastajan tehtävien suorittamista ja tehtävä tarpeen mukaan esityksiä tilintarkastuksen kehittämiseksi,
- 2) huolehdittava siitä, että tilintarkastusta varten on tarpeelliset voimavarat, jotka mahdollistavat tilintarkastuksen suorittamisen hyvän tilintarkastustavan edellyttämässä laajuudessa,
- 3) tehtävä aloitteita ja esityksiä lautakunnan, tilintarkastajan ja sisäisen valvonnan tehtävien yhteensovittamisesta mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla, sekä
- 4) tehtävä esitykset tilintarkastajan ja varatilintarkastajan valitsemisesta konserniyhteisöihin.

Hallintosäännön 57 §:n mukaan lautakunta antaa valtuustolle vähintään viikkoa ennen tilintarkastuskertomuksen valtuustokäsittelyä arvionsa valtuuston asettamien toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumisesta edellisenä vuonna. Lautakunta esittää arvionsa myös tilintarkastuskertomuksessa tehdyistä muistutuksista sekä asianomaisten niistä antamista

selityksistä ja kunnanhallituksen lausunnosta. Lautakunta esittää valtuustolle ehdotuksen toimenpiteistä, joihin lautakunnan valmistelu ja tilintarkastuskertomus antavat aihetta.

Kunnanvaltuuston toimikaudeksi 2017–2020 valitsemina tarkastuslautakunnan jäseninä ja varajäseninä ovat toimineet vuonna 2017 seuraavat henkilöt:

Jäsen	Varajäsen
Emma Ilomäki, puheenjohtaja	Jaakko Vesterinen
Sami Räsänen, varapuheenjohtaja	Päivi Eklund
Päivi Heikkinen	Ari Weide
Lauri Lundberg	Eeva-Liisa Puranen
Tauno Herranen	Tytti Mård
Matti Törrönen	Pasi Raatikainen
Tiia-Riikka Pitkänen	Mikko Piltonen

Tarkastuslautakunnan jäsenet ja varajäsenet ovat olleet esteellisiä arvioitaessa seuraavia toimintoja:

Jäsen	
Emma Ilomäki, puheenjohtaja	Keskusvaalilautakunta
Sami Räsänen, varapuheenjohtaja	Tekninen lautakunta
Päivi Heikkinen, jäsen	Elinvoimalautakunta, tekninen lautakunta, ympäristölautakunta
Tauno Herranen, jäsen	Elinvoimalautakunta
Tiia-Riikka Pitkänen, jäsen	Perusturvalautakunta, tekninen lautakunta
Päivi Eklund, varajäsen	Perusturvalautakunta
Ari Weide, varajäsen	Weide on toiminut kunnanhallituksen puheenjohtajana ennen kesän 2017 kuntavaaleja. Lisäksi hän kuuluu tytäryhtiö KOy Oikarilan Teollisuushallien hallitukseen. Hän ei ole osallistunut arviointikertomuksen 2017 laadintaan, mutta on osallistunut kahteen lautakunnan kokoukseen. Esteellisyydet on todettu näissä kokouksissa erikseen.
Mikko Piltonen, varajäsen	Elinvoimalautakunta, sivistyslautakunta
Jäsenet Lauri Lundberg ja Matti Törrönen ja varajäsen Eeva-Liisa Puranen	Lautakunta ei ole todennut esteellisyyksiä arviointitoiminnassa näiden henkilöiden osalta
Varjäsent Jaakko Vesterinen, Tytti Mård ja Pasi Raatikainen	Henkilöt eivät ole osallistuneet arviointikertomuksen 2017 laadintaan tai tarkastuslautakunnan kokouksiin

1.2 Arviointitoiminta

Tarkastuslautakunta on kokouksessaan 24.10.2017 hyväksynyt koko toimikautensa 2017–2020 arviointisuunnitelman. Tarkastuslautakunnan neljän vuoden toimikauden aikana käydään läpi kunnan keskeisimmät toiminnot siten, että eri lautakuntien alainen toiminta on jaettu painopistealueiksi tarkastuslautakunnan eri toimintavuosille. Tilivuoden 2017 arviointitoiminnan erityisenä painopisteenä ovat työohjelman mukaisesti olleet teknisen lautakunnan ja ympäristölautakunnan alainen toiminta. Lisäksi arviointisuunnitelmassa on määritelty joka vuosi arvioinnin kohteena olevat osa-alueet. Näitä ovat muun muassa kunnan yleishallinto, konsernivalvonta ja sisäinen valvonta. Samassa kokouksessa tarkastuslautakunta on hyväksynyt tilivuotta 2017 koskevan lautakunnan työohjelman. Työohjelmassa on määritelty kokouksittain arviointikohteet ja arviointimenetelmät.

Tarkastuslautakunta on pitänyt seitsemän tilivuoteen 2017 kohdistunutta kokousta ajalla 15.9.2017–21.5.2018. Lautakunnassa ovat työohjelman mukaisesti olleet kuultavina vs. kunnanjohtaja/hallintojohtaja Merja Koivula-Laukka, vt. kunnanjohtaja Anu Sepponen, pakolaiskoordinaattori Kari Katajisto, tekninen johtaja Antti Tuppura, rakennustarkastaja Juha Karhu, perusturvajohtaja Kirsi Solmari sekä koulutusjohtajat Eeva Ruotsalainen ja Olli Lipponen. Asianomaiset henkilöt ovat kertoneet tarkastuslautakunnalle alaisensa toiminnan ajankohtaisista ja keskeisistä asioista sekä talousarvion 2017 toteumasta. Lisäksi tarkastuslautakunta on 26.3.2018 kuullut Rautalammin kunnan tytäryhtiöiden edustajia. Nämä ovat kertoneet lautakunnalle yhtiöiden tilikauden 2017 toiminnasta ja vuoden 2017 tilinpäätöstiedoista. Arviointikokousten havainnot on liitetty osaksi seuraavissa kohdissa esitetyjä arviointeja.

Arviointikertomuksen laatimista varten lautakunta on tutustunut vuoden 2017 talousarvioon, kunnanhallituksen allekirjoittamaan tilinpäätökseen (ml. konsernitiilinpäätös) ja toimintakertomukseen sekä henkilöstötilinpäätökseen. Tarkastuslautakunnan jäsenet ovat seuranneet kunnan toimielinten päätöksentekoa pöytäkirjojen avulla ja tekemällä muita havaintoja kunnan toiminnasta ja taloudesta. Tilintarkastuskertomuksen lisäksi tarkastuslautakunta on saanut tilintarkastajalta kaksi tilivuotta 2017 koskevaa kirjallista raporttia, joihin se on perehtynyt.

Arviointi perustuu tarkastuslautakunnan käynneillä ja tapaamisissa perustuviin tietoihin ja havaintoihin, tilintarkastajan raportteihin, toimintakertomustietoihin ja muihin kunnan asiakirja-aineistoihin. Lähteinä käytetään lisäksi valtakunnallisia vertailuja. Tarkastuslautakunta voi pyytää arvioinnin kohteena olevilta yksiköiltä tietoja tai selvityksiä. Tarkastuslautakunta voi myös teettää erillisiä selvityksiä tai tarkastuksia myös ulkopuolisilla asiantuntijoilla.

1.3 Sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamisen valvonta

Kuntalain 121 §:n mukaan tarkastuslautakunta valvoo sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset kunnanvaltuustolle tiedoksi vuosittain. Tätä kuntalain säännöstä on noudatettu vuonna 2017 valitun valtuuston toimikauden alusta lukien.

Sidonnaisuusilmoitus on tehtävä kahden kuukauden kuluessa siitä, kun henkilö on valittu tehtäväänsä. Henkilön on myös ilmoitettava viivytyksettä sidonnaisuuksissa tapahtuneet muutokset. Saapuneet uudet sidonnaisuusilmoitukset, muutokset ja täydennykset tuodaan tarkastuslautakunnan käsiteltäväksi ilmoitusta seuraavassa kokouksessa. Sidonnaisuusilmoitukset tai niissä tapahtuneet muutokset saatetaan kunnanvaltuustolle tiedoksi vähintään kerran vuodessa.

Kunnan on pidettävä sidonnaisuuksista rekisteriä yleisessä tietoverkossa, jollei salassapitoa koskevista säännöksistä muuta johdu. Sidonnaisuusilmoitukset julkaistaan yleisessä tietoverkossa sen jälkeen, kun lautakunta on ne käsitellyt. Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvan luottamustoimen tai tehtävän päätyttyessä henkilöä koskevat tiedot on poistettava rekisteristä ja tietoverkosta.

Tarkastuslautakunta on päättänyt kokouksessaan 15.9.2017, että se on sidonnaisuusrekisterin rekisterinpitäjä ja hyväksynyt rekisteriä koskevan rekisteriselosteen. Tarkastuslautakunta on valtuuttanut hallinto-osaston osastosihteerin pyytämään sidonnaisuusilmoitukset ja tuomaan ne tarkastuslautakunnan käsiteltäväksi. Kunnan hallintojohtaja tai hänen nimeämänsä henkilö on valtuutettu tarkastamaan sidonnaisuusilmoitukset ja julkaisemaan ne yleisessä tietoverkossa tarkastuslautakunnan käsittelyn jälkeen.

Saadut sidonnaisuusilmoitukset on käsitelty tarkastuslautakunnan kokouksessa 24.10.2017. Tarkastuslautakunta on päättänyt viedä tällöin käsitellyt sidonnaisuusilmoitukset kunnanvaltuustolle tiedoksi. Tämän jälkeen saadut sidonnaisuusilmoitukset ja niiden muutokset on käsitelty tarkastuslautakunnassa sitä mukaan, kun ilmoitus on saatu. Uudet ja muutetut sidonnaisuusilmoitukset tarkastuslautakunta vie kunnanvaltuustolle tiedoksi kunnanvaltuuston tilinpäätöskokoukseen kesällä 2018.

1.4 Tilintarkastuksen järjestäminen

Tarkastuslautakunta on kilpailuttanut Rautalammin kunnan tilikausien 2017–2020 tilintarkastuspalvelut keväällä 2017. Kunnanvaltuusto on 30.5.2017 valinnut tarkastuslautakunnan esityksestä kunnan hallinnon ja talouden tarkastajaksi tilintarkastusyhteisö KPMG Julkishallinnon Palvelut Oy:n. Kunnan päävastuullisena tilintarkastajana toimii JHT, KHT Milja Leino.

Tilintarkastajasta on säännelty kuntalain 122–125 §:ssä muun muassa seuraavaa:

- Tilintarkastaja toimii tehtävässään virkavastuulla. Tilintarkastusyhteisö voidaan valita kerrallaan enintään kuuden tilikauden hallinnon ja talouden tarkastamista varten. Kunnan tytäryhteisöjen tilintarkastajaksi on valittava kunnan tilintarkastusyhteisö, jollei tästä poikkeamiseen ole perusteltua tarkastuksen järjestämiseen liittyvää syytä.
- Tilintarkastajalla on oltava edellytykset riippumattoman ja riittävän laajan tilintarkastuksen toimittamiseen.
- Tilintarkastajan on toukokuun loppuun mennessä tarkastettava julkishallinnon hyvän tilintarkastustavan mukaisesti kunkin tilikauden hallinto, kirjanpito ja tilinpäätös.
- Tilintarkastajan tulee noudattaa valtuuston ja tarkastuslautakunnan antamia ohjeita, jolleivät ne ole ristiriidassa lain, hallintosäännön tai julkishallinnon hyvän tilintarkastustavan kanssa.
- Havaitsemistaan olennaisista epäkohdista tilintarkastajan on ilmoitettava viipymättä kunnanhallitukselle annettavassa tilintarkastuspöytäkirjassa, joka annetaan tiedoksi tarkastuslautakunnalle.
- Tilintarkastajan on annettava valtuustolle kultakin tilikaudelta kertomus, jossa esitetään tarkastuksen tulokset. Kertomuksessa on myös esitettävä, onko tilinpäätös hyväksyttävä ja voidaanko toimielimien jäsenille ja johtaville viranhaltijoille (tilivelvollinen) myöntää vastuuvapaus.
- Jos tilintarkastaja havaitsee, että kunnan hallintoa ja taloutta on hoidettu vastoin lakia tai valtuuston päätöksiä, eikä virhe tai aiheutunut vahinko ole vähäinen, tilintarkastuskertomuksessa on tehtävä asiasta tilivelvolliseen kohdistuva muistutus. Muistutusta ei voi kohdistaa valtuustoon.
- Tarkastuslautakunnan on hankittava tilintarkastuskertomuksessa tehdystä muistutuksesta asianomaisen selvitys sekä kunnanhallituksen lausunto. Valtuusto päättää toimenpiteistä, joihin tarkastuslautakunnan valmistelu, tilintarkastuskertomus ja siinä tehty muistutus antavat aihetta. Hyväksyessään tilinpäätöksen valtuusto päättää vastuuvapaudesta tilivelvollisille.

Tilintarkastaja on antanut valtuustokaudelle 2017–2020 tekemänsä tarkastussuunnitelman ja tilivuodelle 2017 kohdennetun tarkastusohjelman tiedoksi tarkastuslautakunnalle 15.9.2017. Tarkastuslautakunnan ja tilintarkastajan valtuustokauden suunnitelmat ja vuosittaiset työohjelmat on laadittu siten, että ne tukevat kunnan tarkastustoimen laaja-alaista ja asianmukaista toteutumista. Tilintarkastuksen työn lähtökohtana on kunnan toimintaorganisaatio ja -ympäristö ja niihin liittyvät olennaiset riskit. Riskienkartoituksen avulla määritellään tarkastuksen painopistealueet tarkastustyön perustaksi. Tarkastussuunnitelman ja vuotuisten työohjelmien käsittelyn yhteydessä tarkastuslautakunta arvioi myös tarkastukseen käytössä olevien resurssien riittävyyttä. Suunnitelman käsittelyn yhteydessä sovitaan tarvittaessa tilintarkastuksen toteuttamiseen liittyvistä yksittäisistä asioista.

Rautalammin kunnan tilintarkastuspalvelujen voimassa olevan hankintasopimuksen mukaan tilintarkastaja raportoi tarkastuslautakunnalle kahdesti vuodessa tilintarkastuksen etenemisestä ja tarkastuksen olennaisista havainnoista. Tilivuoden 2017 väliraportti on käsitelty tarkastuslautakunnassa 19.12.2017. Yhteenveto koko vuoden tarkastuksista tehdään tilintarkastuskertomuksen yhteydessä. Tilintarkastuksessa esille tulleet havainnot ja suositukset on annettu tiedoksi ja huomioitavaksi tarkastuskohteille.

TARKASTUSLAUTAKUNNAN HUOMIOT TILINTARKASTUKSESTA

Tilikauden 2017 tilintarkastuksen yhteydessä tilintarkastaja on käynyt läpi taloushallinnon ja kirjanpidon eri prosesseja ja niiden kontrolleja. Tarkastusta on kohdistettu erityisesti kunnan hankintatoimeen sekä valtionosuuksien perusteina oleviin tilastoihin.

Hallinnon osalta tilintarkastaja on käynyt läpi muun muassa valtuuston, hallituksen ja teknisen lautakunnan pöytäkirjoja. Osana sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tarkastusta tilintarkastaja on kartoittanut näihin liittyviä prosesseja ja käynyt läpi kunnan voimassa olevia sääntöjä.

Tilintarkastaja on antanut kunnanhallitukselle osoitetun kuntalain 123 §:n mukaisen tilintarkastuspöytäkirjan 26.3.2018 liittyen kunnan antamiin lainoihin. Kunnanhallitus on käsitellyt tilintarkastuspöytäkirjan 16.4.2018 ja todennut, että kunnanhallitus on jo ryhtynyt tilintarkastuspöytäkirjan edellyttämiin toimiin.

Tilintarkastaja on raportoinnissaan kiinnittänyt huomiota erityisesti seuraaviin asioihin:

- Kunnalla ei ole järjestelmällistä riskienhallintaprosessia. Tilintarkastuskertomusta on mukautettu tämän seikan osalta.
- Osa kunnan säännöistä ja ohjeista, keskeisimpänä hallintosääntö, ovat vanhoja eivätkä ne siten täytä kaikkia uuden kuntalain säännöksiä.
 - Kunnalla ei ole kuntalain mukaista konserniohjetta. Tilintarkastuskertomusta on mukautettu tämän seikan osalta
- Kunnan tulee kiinnittää huomiota talousarvion noudattamiseen kunnan toiminnassa ja talouden hoidossa; kunnan tilikauden 2017 ylijäämä on toteutunut 1,7 m€ muutettua talousarviota suurempana. Asia on huomioitu myös tilintarkastuskertomuksessa.
- Osassa taloushallinnon prosesseja ei ole kattavia kontrolleja kirjanpidon oikeellisuuden varmistamiseksi.

Tilintarkastuskertomus tilivuodelta 2017 ei sisällä huomautuksia tilivelvollisia kohtaan. Tilintarkastaja esittää tilinpäätöksen 2017 hyväksymistä ja vastuuvapauden myöntämistä.

Tarkastuslautakunta yhtyy tilintarkastajan raportointiin yllä esitetyin osin ja suosittelee hallitusta ryhtymään toimiin näiden osalta.

Tilivuoden 2017 tilintarkastuksen järjestämiseen liittyen tarkastuslautakunta haluaa kiinnittää huomiota myös siihen, että kunnan tytäryhteisöjä ei ole ohjeistettu koskien tilikauden 2017 tilintarkastajavalintaa. Tästä johtuen kaikissa tytäryhtiöissä tilintarkastajaksi ei ole valittu kuntalain mukaisesti kunnan tilintarkastusyhteisöä. Tilintarkastajalta saadun tiedon mukaan tilintarkastaja on varmistanut konsernitilinpäätöksen tarkastamista varten tytäryhtiöiden päävastuullisilta tilintarkastajilta konsernitilinpäätökseen yhdisteltävien tilinpäätöstietojen oikeellisuuden. Tarkastuslautakunta kehottaa kunnanhallitusta omistajaohjauksen keinoin ohjeistamaan tytäryhteisöä tilintarkastajavalinnasta.

2 Tavoitteiden toteutumisen arviointi

2.1 Kuntastrategia 2030

Rautalammin kunnanvaltuusto on hyväksynyt uuden kuntastrategian kokouksessaan 31.10.2017. Strategian mukaan kunnan perustehtävänä on järjestää kuntalaisten tahdon mukaisesti kunnallinen itsehallinto ja lähidemokratia, johon yhdistyvät edunvalvonta, palveluiden tuottaminen, järjestäminen ja hallinta. Kunnan visiona on, että Rautalampi on entistä elinvoimaisempi paikkaunta, joka toimii maaseudun suunnannäyttäjänä. Luontoon, kulttuurihistoriaan ja yhteisöllisyyteen pohjaava rautalampilaisuus on elämäntapa ja identiteetti, joka tunnetaan myös kuntarajojen ulkopuolella. Kunnan määrittelevät arvot ovat: turvallisuus, kestävä kehitys ja ympäristö, taloudellisuus sekä kulttuuri ja yhteisöllisyys.

Toimintaa kehitetään strategisten päämäärien toteuttamisen kautta. Kunnan päätavoitteet ovat:

- Elinvoimainen toimintaympäristö
- Asiakaslähtöiset palvelut
- Paikallisen identiteetin, yhteisöllisyyden ja demokratian hyödyntäminen
- Elinikäinen oppiminen
- Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen
- Luonnon monimuotoinen hyödyntäminen

Näiden lisäksi on määritelty useita alatavoitteita. Jokaiselle päämäärälle on määritelty mittari/arviointikriteeri, toimenpiteet, mittaamistapa, tavoitetaso ja aikataulu sekä vastuuhenkilö.

Tilivuoden 2017 talousarviota tai tilinpäätöksessä esitettyjä toiminnan ja talouden toteumia ei ole linkitetty vuonna 2017 voimassa olleisiin kuntastrategioihin. Tästä johtuen tarkastuslautakunta ei voi ottaa kantaa siihen, onko kunnan toimintaa johdettu strategialähtöisesti vuonna 2017. Tarkastuslautakunnan alla esittämä arviointi kohdistuu ylätason tavoitteiden toteutumiseen. Arviointi on tehty kunnan tilinpäätöstietojen ja arviointikokouksissa saatujen tietojen perusteella.

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO KUNTASTRATEGIAN TOTEUTTAMISESTA

Tarkastuslautakunta toteaa, että vuoden 2017 arviointia ei voida tehdä strategiaan peilaten, koska kuntastrategiaa ei ole linkitetty tilinpäätös- tai talousarvioraportointiin.

Kuntastrategia 2030 on tarkastuslautakunnan mielestä valmisteltu hyvin ja strategiassa esitetyt tavoitteet ovat oikeansuuntaisia. Kuntastrategian toteuttaminen voisi kuitenkin näkyä enemmän kunnan johtamisessa.

Tarkastuslautakunta esittää, että

- Kunta määrittää kriittiset menestystekijät ja että näitä arvioidaan ja tarkistetaan vuosittain, esim. budjettikäsittelyn yhteydessä.
- Kunta karsii vaikeasti mitattavia ja kokonaisuuden kannalta epäolennaisia mittareita.
- Strategian tilinpäätösraportointiin sisällytetään kriittisille menestystekijöille asetettujen mittareiden toteumat taulukkomuodossa.

2.2 Toiminnan ja talouden tavoitteet

Kunnan toiminnalle ja taloudelle asetettavista keskeisistä tavoitteista päättää kuntalain mukaan kunnanvaltuusto. Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat

kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Talousarviossa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden vuositavoitteet.

Vuoden 2017 talousarviossa on esitetty sitovat toiminnan tavoitteet toiminnoittain. Kunnan toimintakertomuksessa vuodelta 2017 on esitetty kunkin tavoitteen toteutuminen. Tarkastuslautakunnan arviointi perustuu toimintakertomuksessa esitettyihin toiminnan tavoitteiden toteutumisen arviointiin. Alla on käyty läpi tarkastuslautakunnan näkökulmasta keskeisimmät sitovat toiminnan tavoitteet ja niiden toteuma sekä talousarvion toimintakatteen toteuma. Arvio-sarakkeessa on esitetty tarkastuslautakunnan arvio toiminnan tavoitteen toteumasta.

Tarkastuslautakunta haluaa kiinnittää huomiota siihen, että osa tilinpäätöksessä esitetyistä toiminnan tavoitteista on esitetty eri muodossa kuin talousarviossa ja tilinpäätöksessä on esitetty tavoitteita, joita ei ole sisällytetty talousarvioon. Alla olevassa arvioinnissa on esitetty talousarvion mukaiset sitovat toiminnan tavoitteet. Toteuman arvioinnissa on hyödynnetty soveltuvin osin tilinpäätöksessä esitettyjä tavoitemuotoja. Lisäksi tarkastuslautakunta haluaa kiinnittää huomiota siihen, että kaikkia talousarviossa esitettyjä toiminnan tavoitteita ei ole suoranaisesti arvioitu tilinpäätöksessä (esim. luottamushenkilöstöhallinto).

2.2.1 Yleishallinto

Yleishallinnon alaisille toiminnoille oli esitetty alla olevat tavoitteet. Erityisesti työllistymistä edistävien palvelujen osalta talousarviossa ja tilinpäätöksessä esitetyt tavoitteet poikkesivat toisistaan muun muassa siten, että tilinpäätöksessä tavoitteille oli esitetty raja-arvot, joita ei ole talousarviossa. Tavoitteiden toteumaa ei ole raportoitu luottamushenkilöstöhallinnon osalta, joten tarkastuslautakunta ei ole ottanut kantaa näiden tavoitteiden toteutumiseen. Kokonaisuudessaan yleishallinto saavutti hyvin sille asetetut tavoitteet.

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
170 Yleishallinto		
Työhyvinvointiohjelman päivitys	Päivitys on keskeytynyt	●
Asianhallintaohjelman käyttöönotto	Tiedonhallintasuunnitelma saatiin valmiiksi, mutta asianhallintaohjelman käyttöönottoa ei saatu toteutettua.	●
70 Yleishallinto, työllistymistä edistävät palvelut		
Työttömien määrän kasvun ja työttömyyden pitkittymisen estäminen	Työttömien määrä vaihteli 96–162 henkilön välillä (tp:ssä esitetty tavoite <160), keskim. 131 ja työttömyys 10,3 %	●
Työnhakijoiden ja työnantajien kohtaamisen edistäminen	Asiakkaita oli yht. 100 henkilö (tp:ssä esitetty tavoite 114)	●
Piilotyöpaikkojen ja erilaisten työssä oppimisen mahdollisuuksien löytäminen	Erilaisiin työsuhteisiin työllistettyjä oli yht. 51 henkilöä	●
Työmarkkinatuen kuntaosuuden vähentäminen	Työmarkkinatuen kuntaosuus oli 122 t€ (tp:ssä esitetty tavoite < 180 t€)	●
180 Taloushallinto		
Ajantasainen talouden raportointi, sujuva yhteistyö Kuntalaskennan kanssa	Raportointia on kehitetty. Hallintokunnilla on tärkeä rooli siinä, että saatavat eivät jää roikkumaan.	●
Office 365 -ohjelmiston päivitys	Ohjelmisto on hankittu.	●

Tarkastuslautakunnan mielestä on hyvä, että asetetut tavoitteet olivat sellaisia, että niiden toteutuminen voidaan todeta. Jatkossa tulee kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että tilinpäätöksessä esitetyt tavoitteet ovat linjassa valtuuston hyväksymän talousarvion kanssa ja siihen, että kaikkien talousarviossa esitettyjen tavoitteiden toteuma raportoidaan, jotta kunnanvaltuusto ja kuntalainen voi arvioida sitä, onko kunnan toiminnassa toteutettu kunnanvaltuuston tahtotilaa. Lisäksi määrällisesti mitattaville tavoitteille on hyvä päättää tavoitearvot.

Kunnan hallinnossa näkyi vuonna 2017 organisaatiomuutokset ja keskeisten hallinnon henkilöstön eläköityminen. Näistä ja sosiaali- ja terveystalouden osakilpailutuksen valmistelusta johtuen useat ei-kriittiset hallinnon asiat, kuten sääntöjen ja ohjeiden valmistelu, jäivät pienemmälle huomiolle. Nyt kun osakilpailutusprosessi on keskeytetty ja organisaatio henkilömuutoksineen muodostunut, tulee kunnan kiinnittää huomiota siihen, että kunta kehittää hallinnon ja talouden prosesseja edelleen sekä valmistelee ja hyväksyy kuntalain mukaiset pakolliset säännöt ja ohjeet siten, että niistä saadaan tukea kunnan johtamiseen.

Kunnan työllisyystilanne on kohtalainen, ja kunta on tehnyt toimenpiteitä työllisyyden parantamiseksi, mikä näkyy muun muassa työmarkkinatuen kuntaosuuden merkittävässä laskussa (-33 %). Toimintakertomuksen mukaan kunta on onnistunut jossain määrin nuorten aktivoimisessa työkokeiluun ja työharjoitteluun, mutta nuorten työllistymistä on jatkossakin seurattava. Kunnan työttömyysaste oli tilivuoden aikana keskimäärin 10 %, jota voidaan pitää Rautalammin kunnan kokoisessa kunnassa kohtalaisena. Vuoden 2017 joulukuun keskimääräinen työttömyysaste oli koko Suomessa 8,4 % ja Pohjois-Savon maakunnassa 7,6 %. Tarkastuslautakunta toivoisi tietoa pitkäaikaistyöttömien ja vaikeasti työllistettävien henkilöiden työllistymisestä sekä nuorten osuudesta työttömissä.

Tarkastuslautakunta on tyytyväinen kunnan työhyvinvoinnin kehittämiseen. Lautakunta kuitenkin suosittaa työhyvinvoinnin mittaamista, jotta voitaisiin todeta, ovatko toimenpiteet olleet vaikuttavia.

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2017	TP 2017	Ero	Kommentit
Yleishallinto	- 516	- 481	+ 35	Poikkeama ei ole merkittävä
Työllisyys	-209	-157	+51	Poikkeama syntyy työmarkkinatuen kuntaosuudesta
Taloushallinto	- 515	- 518	- 3	Poikkeama ei ole merkittävä

Yleishallinnon alaisten toimintojen ulkoiset toimintakatteet ovat toteutuneet talousarvion mukaisesti. Myöskään toimintatuotoissa tai -kuluissa ei ole merkittäviä poikkeamia talousarvioon verrattuna.

2.2.2 Elinkeinotoiminta

Elinkeinotoiminnan alaisille toiminnoille on talousarviossa esitetty alla olevat tavoitteet. Tarkastuslautakunta kiinnitti huomiota siihen, että tavoitteet ovat hyvin yleisellä tasolla asetettuja, eikä niiden toteutumista voida siitä johtuen tarkkaan arvioida. Tarkastuslautakunta toivoo, että tavoitteet asetetaan jatkossa konkreettisemmaksi ja niiden toteutumisen mittaamista varten pyritään luomaan mittaristo. Alla oleva arvio toteutumisesta on tehty tarkastuslautakunnan tiedossa olevien seikkojen perusteella.

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
26 Elinkeinotoiminta		
Yritysmäärän nettomäärä +5 ja työpaikkojen määrän kasvu 5-10:llä	Yritysten nettomäärä -1	
Yritysten toimintaedellytysten turvaaminen	Yritysten kehittämishankkeisiin ja toimintaympäristön kehittämishankkeisiin liittyviä neuvontatapahtumia oli 56	
Sulkupolven- ja omistajavaihdosten edistäminen	Vuoden aikana ei tapahtunut omistajavaihdoksia. Jatkaajaa etsiviä yrityksiä on 5-10 kpl.	
Yritysten työvoimatarpeen täyttäminen	Työttömyysaste oli keskimäärin 10 %. Avointen työpaikkojen määrä oli keskimäärin 10. Tietyillä aloilla työvoiman saatavuus on haasteellista.	

Yritysten kehittämis- ja investointihankkeiden edistäminen	Kunnassa toteutui 2 teollista laajennusinvestointia ja 1 uusi teollisuusrakennusinvestointi. Joitakin yrityskohtaisia hankkeita on ollut käynnissä. Tekes-rahoitusta tai muuta avustusta maksettiin 5 yritykselle.	
Uuden yritys- ja elinkeinostrategia käyttöönotto	Ohjelman valmistelu käynnistyi loppuvuodesta.	
Matkailutoimialan kokonaisvaltainen kehittäminen	Tavoitteen toteuman osalta on viitattu erillisiin raportteihin	
Uuden yrityksen kannustintuki	Kannustintukia myönnettiin 7 yritykselle	
Kuntamarkkinoinnin kokonaisvaltaisen suunnitelman tekeminen v. 2017	Kuntamarkkinoinnin kokonaisvaltaisen suunnitelman tekeminen siirtyi vuodelle 2018	
270 Maaseututoimi		
Maaseutuviranomais- ja kehittämispalveluiden saavutettavuus sekä henkilöstön ammattitaidon hyödyntäminen	Maaseutuhallinnon viranomaistehtäviin käytetty n. 80 % työajasta ja yksityistieasioihin, kehittämistehtäviin sekä valmiussuunnitteluun on käytetty n. 20 % työajasta.	

Elinkeinotoiminnan tavoitteet toteutuivat tilikaudella kohtalaisesti. Vain muutaman tavoitteen voidaan katsoa toteutuneen täysin. Tarkastuslautakunnan arviointia heikentää kuitenkin se, että tavoitteet olivat hyvin yleisellä tasolla eikä niille ole asetettu mittareita.

Kunnan tavoitteena on elinvoimainen toimintaympäristö. Kunnan itsenäisyyden kannalta on tärkeää, että kunta pystyy tarjoamaan yrityksille näiden tarvitsemia tukipalveluita ja työvoimaa. Tarkastuslautakunnan mielestä kunta on panostanut kunnan vetovoimaisuuteen ja yritysten toimintaedellytyksiin. Pienenä kuntana sen on kuitenkin kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että yritykset ja työnantajat säilyvät paikkakunnalla ja kuntaan löydetään myös uusia yrityksiä, joiden kasvutarinassa kunta saa olla mukana. Tähän tähtääviä toimenpiteitä ovat esimerkiksi talousarviossakin tavoitteena olevan elinkeinostrategian tekeminen. Tarkastuslautakunta pitää positiivisena sitä, että kunnassa on ollut elinkeinoasiamies, joka on ollut hyvin saavutettavissa ja siten tukenut kunnan elinkeinotoimintaa ja elinvoimaisuutta.

Tarkastuslautakunta kiinnitti huomiota siihen, että talousarviossa ei ole asetettu tavoitteita kuntaan kohdistuvan matkailun osalta muutoin kuin tavoitteella ”matkailutoimialan kokonaisvaltainen kehittäminen”. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että kunta miettii konkreettisia toimia, joilla matkailua kehitetään.

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2017	TP 2017	Ero	Kommentit
Elinkeinotoiminta	- 308	- 298	+ 10	Poikkeama ei ole merkittävä
Maaseututoimi	- 61	- 55	+ 6	Poikkeama ei ole merkittävä

Elinkeinotoiminnan alaisten toimintojen ulkoinen toimintakate on toteutunut talousarvion mukaisesti. Elinkeinotoiminnan kustannuspaikan tulot alittivat talousarvion 0,1 milj. eurolla, mutta vastaavasti myös toimintakulut alittivat budjetin 0,1 milj. eurolla. Toimintakertomuksesta ei käy ilmi, mistä nämä alitukset johtuvat. Tarkastuslautakunta toivoo, että jatkossa syyt merkittäviin euromääräisiin talousarviopoikkeamiin esitetään tilinpäätöksessä, jotta talousarvion toteutumista voidaan arvioida.

2.2.3 Perusturva

Perusturvan alaiset tavoitteet on elinkeinotoiminnan tapaan asetettu osan toimintojen kohdalla hyvin yleisellä tasolla, eikä näiden toteutumista voida siitä johtuen tarkkaan arvioida. Keskeisimmissä toiminnoissa, kuten sosiaalipalveluissa sekä kotihoidossa ja vanhuspalveluissa, on kuitenkin myös yksityiskohtaisempia tavoitteita, joiden toteuma on pääosin kerrottu toimintakertomuksessa. Sairaanhoidolaitoksille ja ympäristöterveydenhuollolle ei ole asetettu talousarviossa lainkaan tavoitteita. Tarkastuslautakunta pitää sairaanhoidolaitosten toimintaa

erittäin tärkeänä, ja esittää, että tälle toiminnolle asetetaan jatkossa seurattava tavoite. Tarkastuslautakunta toivoo, että tavoitteet asetetaan jatkossa konkreettisemmiksi ja niiden toteutumisen mittaamista varten pyritään luomaan mittaristo. Alla oleva arvio toteutumisesta on tehty tarkastuslautakunnan tiedossa olevien seikkojen perusteella.

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
307 Perusturvan hallinto		
Lakisääteiset palvelut tuotetaan laadukkaasti ja päätökset tehdään määräajassa ja valmistaudutaan sote-lain muutokseen	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
310 Sosiaalipalvelut		
<u>Päihdehuolto ja mielenterveyspalvelut:</u> Päihdeiden vuoksi sairaalassa hoidettujen määrä laskee alle 30 asiakkaaseen.	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
<u>Lastensuojelu:</u> Parannetaan lasten ja nuorten kasvuympäristön olosuhteita niin, että mahdollisimman moni lapsi voi asua omassa kodissaan. Lastensuojelun sijoitustarve ei kasva. Kotipalvelun perhetyön tarve tyydytetään.	Sijoitusten tarve kasvoi lastensuojelussa. Kotipalvelun perhetyötä kyettiin tarjoamaan tarpeen mukaan.	●
330 Kotihoito ja vanhuspalvelut		
<u>Kotihoito:</u> Palvelujen kehittäminen muuttuvia tarpeita vastaavaksi Vastataan vanhusväestön lisäksi myös nuorempien ikäryhmien ja erityisryhmien lisääntyvään palveluntarpeeseen.	Kotihoidossa on tehostettu oikea-aikaista palvelun tuottamista. Riskikohteita on kartoitettu ja poistettu mahdollisuuksien mukaan. Mobiilien käyttöönottoa on lisätty molemmissa tiimeissä.	●
<u>Palveluasuminen:</u> Palveluasumisen tasapuoliset ja oikea-aikaisesti kohdennetut palvelut Asiakaspaikat täynnä lähes koko vuoden Päivätoiminta jatkuu kolmena päivänä viikossa.	Pysyvillä asukaspaikoilla on ollut vajetta elokuun aikana ja jaksoilla vajavuutta myös vähän. Päivätoimintaa on järjestetty kolmena päivänä viikossa täysille ryhmille, heinäkuun aikana päivätoiminnan tauko.	●
<u>Osastopalvelut:</u> Tarkastuskäynnit toteutetaan vallitsevan lainsäädännön pohjalta laadukkaasti ja ohjauksellisesti	Kunnan alueella sijaitsevien vanhusten tehostetun palveluasumisen ostopaikkojen hoito- ja palvelusuunnitelmat on päivitetty. Valvontakäynnit on suoritettu toukokuun aikana.	●
335 Ravintokeskus		
Valmistetaan ravintosuositusten mukaiset ja maukkaat ateriat. Tasalaatuista ja lähiruokaa tarjoava keittiö	Ravintokeskus on hyödyntänyt läheltä saatavia raaka-aineita (mm. marjat, sienet, kurkut, tomaatit, hauet, muikut).	●
360 Kansanterveystyö		
Kuntalaisten tarpeita vastaavat perusterveydenhuollon palvelut, sekä eri organisaatioiden välisen yhteistyön toimivuus.	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
370 Sairaanhoidolaitokset		
Ei sitovia toiminnan tavoitteita		-
380 Ympäristöterveydenhuolto		
Ei sitovia toiminnan tavoitteita		-

Perusturvan tavoitteet toteutuivat tilikaudella kohtalaisesti niiltä osin kuin toteumaa pystyttiin arvioimaan. Tarkastuslautakunnan arviointia heikentää se, että kaikille toimille ei ole asetettu tavoitteita, tavoitteet olivat hyvin yleisellä tasolla ja toteumaa ei ole kerrottu.

Kunta valmisteli vuonna 2017 sosiaali- ja terveyspalvelujen osaulkoistusta. Valtuuston joulukuun 2017 päätöksen mukaisesti osaulkoistuksen valmistelu keskeytettiin, ja kunnan toimintojen järjestämistapa päätettiin pitää toistaiseksi ennallaan. Tarkastuslautakunnan mielestä on hyvä, että kunta käytti resursseja osaulkoistusprosessiin, jotta ulkoistusvaihtoehdon hyvät ja huonot puolet käytiin kattavasti läpi ja samalla mietittiin palvelujen järjestämistarpeen tulevaisuutta ja erilaisia vaihtoehtoja.

Toimintakertomuksessa ei ole raportoitu siitä, onko kunta pystynyt tuottamaan lakisääteiset perusturvan alaiset palvelut lain mukaisissa määrärajoissa, mikä palvelujen laatu on ja millainen resurssitilanne sosiaali- ja terveyspalveluissa on. Lautakunta suosittelee, että näistä asioista raportoidaan jatkossa vähintään tilinpäätöksessä, jotta kuntalainen voi arvioida sosiaali- ja terveyspalvelujen tuloksellisuutta ja lain määräysten noudattamista.

Vuonna 2017 lastensuojelun tarve kasvoi. Sosiaalityötä kyettiin toimintakertomuksen mukaan tarjoamaan tarpeen mukaan. Tarkastuslautakunnan arvion mukaan kunnan on kuitenkin pyrittävä painottamaan ja kehittämään ehkäiseviä toimenpiteitä, jotta laitoshoidon tarvetta mahdollisimman vähän. Sama koskee myös vammaispalveluita ja vanhustenhoitoa. Talousarviossa ei ole esitetty tavoitteita vammaispalveluihin liittyen. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että myös tälle asetetaan sitova toiminnan tavoite, jota seurataan.

Kansanterveystyön ja sairaanhoitolaitosten osalta toimintakertomuksessa ei ole kerrottu toiminnasta, eikä tarkastuslautakunta pysty siten arvioimaan sitä. Koska toiminnot ovat kuntalaisten kannalta keskeisiä, tulee näiden toiminnasta jatkossa kertoa tarkemmin. Vaikka toiminnot on ulkoistettu kuntayhtymille, voi kunta omistajaohjauksen keinoin pyrkiä vaikuttamaan näihin etenkin Rautalammin kunnan osalta.

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2017	TP 2017	Ero	Kommentit
Perusturvan hallinto	-133	- 106	+ 27	Poikkeama ei ole merkittävä
Sosiaalipalvelut	- 2.944	- 3.207	- 264	Lastensuojelupalvelujen laitoshuoltopalvelujen ostot ylittivät alkuperäisen talousarvion 233 t€:lla ja vammaispalvelujen palvelujen ostot 510 t€:lla. Ylitykset on katettu sosiaalihuollon muista kustannuspaikoista ja 240 t€:n lisämäärärahalta.
Kotihoito ja vanhuspalvelut	- 2.652	- 2.376	+ 276	Toimintakertomuksesta ei ilmene, mistä talousarvion mukaisen toimintakatteen alitus johtuu.
Ravintokeskus	- 421	- 392	+ 29	Poikkeama ei ole merkittävä
Kansanterveystyö	- 2.847	- 2.422	+425	Sisä-Savon kansanterveystyön kuntayhtymä alitti talousarvion noin 15 %. Euromääräinen alitus oli 423 t€.
Sairaanhoitolaitokset	-4.995	- 5.362	- 368	Toimintakertomuksesta ei ilmene, mistä talousarvion mukaisen toimintakatteen ylitys johtuu.
Ympäristöterv.huolto	- 207	- 192	+15	Poikkeama ei ole merkittävä

Toimintakatteen toteuman tarkastelussa on huomioitava, että kunnan tilinpäätösraportoinnissa ei ole huomioitu kunnanvaltuuston 28.11.2017 hyväksymää 0,6 milj. euron lisämäärärahaa perusturvaan. Perusturvan alaisten toimintojen ulkoinen toimintakate ei ole toteutunut kaikkien toimintojen osalta talousarvion mukaisesti. Merkittävää poikkeamaa on erityisesti sosiaalipalveluissa, kotihoidossa ja vanhuspalveluissa, kansanterveystyössä ja sairaanhoitolaitoksissa. Talousarviopoikkeamien syyt on kerrottu yllä. Toimintakertomuksesta ei käy ilmi, mistä sairaanhoitolaitoksen määrärahaylitys tai kotihoidon ja vanhuspalvelujen määrärahojen alitus syntyy. Tarkastuslautakunta toivoo, että jatkossa syyt merkittäviin

euromääräisiin talousarviopoikkeamiin esitetään tilinpäätöksessä, jotta talousarvion toteutumista voidaan arvioida.

2.2.4 Sivistystoimi

Sivistystoimen alaisille toiminnolle on talousarviossa esitetty alla olevat tavoitteet. Tarkastuslautakunta kiinnitti huomiota siihen, että tavoitteet ovat pääosin hyvin yleisellä tasolla, eikä niiden toteutumista voida siitä johtuen tarkkaan arvioida. Tarkastuslautakunta toivoo, että tavoitteet asetetaan jatkossa konkreettisemmaksi ja niiden toteutumisen mittaamista varten pyritään luomaan mittaristo. Tavoitteita on joidenkin toimintojen osalta myös useita, ja tarkastuslautakunta suosittelee keskeisten tavoitteiden määrittämistä suhteessa kuntastrategiaan. Alla oleva arvio toteutumisesta on tehty tarkastuslautakunnan tiedossa olevien seikkojen perusteella.

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
404 Sivistystoimen hallinto		
Osaston tiedottamista kehitetään	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
420 Perusopetus		
Tavoitteet yleisellä tasolla, mm. valmiudet toisen asteen opintoihin, osaamisen kehittäminen, kulttuurikasvatus, yhteiskunnallinen kasvatus	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
420 Lukio		
Lukiossa aloittaa kaksi opetusryhmää syksyllä 2017.	Syksyllä 2017 lukiossamme aloitti 32 opiskelijaa, joista muodostettiin yksi ryhmä.	●
Lukio tarjoaa hyvät ja monipuoliset lähilukion palvelut.	Tavoitetta ei ole esitetty tai toteumaa kerrottu tilinpäätöksessä	-
440 Kansalaisopisto		
Opetustoiminnan ylläpitäminen ja kehittäminen vähintään nykyisellä tasolla (2700 opetustuntia/lukuvuosi ja mahdollisuus kouluttaa 600 opiskelijaa).	Tuntimäärä laski toteuman suhteen aika paljon tavoitteista johtuen siitä, ettei tanssin opettajaa saatu korvaamaan aiemmin pois jäänyttä.	●
450 Joukkoliikenne		
Kutsutakseja kulkee viidellä reitillä vuonna 2017 (kesäaikana 4)	Joukkoliikenteeseen kuuluu kutsutaksi kolmelta suunnalta, joista kaikki eivät ole käytössä koko vuoden ajan. Koulukyydit ovat kaikille avointa liikennettä, siltä osin kun kuljetuskalustossa on tilaa.	●
453 Varhaiskasvatus		
Uuden varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee käyttöön 1.8.2017.	Kunnan oma varhaiskasvatussuunnitelma otettiin käyttöön 1.8.2017.	●
Henkilöstön työhyvinvointi: yksilö- tai tiimi kehityskeskustelut sekä tyhy-iltapäivä 2 krt/v.	Pentinpellon päiväkodissa tehtiin työyhteisön toimivuuskartoitus ja kahdenkeskiset esimiesalaiseskustelut. Käytyjen keskustelujen pohjalta on suunniteltu konkreettisia toimenpiteitä työyhteisön kehittämiseksi.	●
Ammattitaidon kehittäminen: koko henkilöstö käy min 3 krt koulutuksessa.	Varhaiskasvatushenkilöstö on osallistunut useisiin koulutuspäiviin tai työpajoihin vuoden aikana.	●

454 Esiopetus		
Maahanmuuttajalasten integroiminen ryhmään ja perehdyttäminen suomalaiseen kulttuuriin	Maahanmuuttajalasten kotoutumista ja yhteisöön liittymistä on tuettu monin tavoin. Erityinen painopiste on Suomi 2-kielen oppimisessa.	●
Lapsilähtöisyys ja osallisuus sisällytetään esiopetuksen arkeen ja vanhempia kuullaan toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä.	Esiopetus perustuu uusiin esiopetuksen perusteisiin. Lisäksi noudatetaan oppilashuollon suunnitelmaa.	●
Henkilökunnan työssäjaksamisesta huolehditaan. Yksilö- tai tiimi kehityskeskustelut keväällä 2017 sekä tyhy-iltapäiviä 2 krt/ vuosi.	Pentinpellon päiväkodissa tehtiin työyhteisön toimivuuskartoitus ja kahdenkeskiset esimiesalaiseskustelut. Käytyjen keskustelujen pohjalta on suunniteltu konkreettisia toimenpiteitä työyhteisön kehittämiseksi. Henkilöstö on osallistunut useisiin teemallisiin koulutuspäiviin tai työpajoihin vuoden aikana.	●
460 Nuorisotoimi		
Yhteistyön kehittäminen eri toimijoiden kanssa.	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
Kiintiöpakolaisten kotouttaminen nuorisotyön avulla	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
Tapahtumien järjestäminen yhteistyössä nuorten kanssa	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
470 Liikuntatoimi		
Säilytetään liikuntapaikkojen hoito ja kunto nykyisellä tasolla.	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
Liikuntatoimi tukee vuosittain urheiluseuroja liikuntatoiminnan järjestämiseksi.	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
Uimahallin aukioloaikojen lisääminen	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
Liikuntapaikoista ja palveluista tiedotetaan mahdollisimman monikanavaisesti.	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
Tuetaan liikuntatoiminnan avulla pakolaisten integrointia yhteisöön.	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
480 Kirjasto		
Itsepalvelukirjaston käyttöönotto suunnitellun aikataulun mukaisesti: Lehtilukusalien aukioloaikojen lisääminen (jatkoissa 21 h/vk) Kotimaisten lehtien digitaalinen lehtikirjasto Lainaus- ja palautusautomaatin hankinta ja asiakkaiden opastaminen tämän käytössä	Tavoitteena oli, että omatoimikirjasto saadaan toimintaan vuoden loppuun mennessä. Omatoimikirjasto avattiin yleisön käyttöön 8.2.2018. Etäkäyttöisen aikakauslehtien E-magazin-palvelu käyttöönotto siirtyi vuoteen 2018 Lainaus- ja palautusautomaatti otettiin käyttöön huhtikuussa 2017.	●
490 Kulttuuritoimi		
Yhteistyön lisääminen muiden toimijoiden kanssa ja Suomi 100 -tapahtumien koordinoiti	Toimintakertomuksessa on esitetty useita eri tapahtumia, joiden järjestämiseen kunta on osallistunut.	●

Sivistystoimen tavoitteet toteutuivat tilikaudella pääosin hyvin tai kohtalaisesti niiden tavoitteiden osalta, joiden toteumasta on kerrottu toimintakertomuksessa. Sivistystoimella on kuitenkin useita tavoitteita, joiden toteumaa ei ole raportoitu. Tarkastuslautakunta toivoo, että jatkossa kaikkien talousarvion tavoitteiden toteuma raportoidaan tilinpäätöksessä, jotta voidaan arvioida sitä, onko kunnanvaltuuston tahtotilaa noudatettu.

Perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen sanallisten tavoitteiden toteumaa ei ole esitetty lainkaan tilinpäätöksessä. Koska lapset ovat kunnan tuleva voimavara, pitää tarkastuslautakunta

tärkeänä, että lapsiin ja nuoriin liittyviin toimintoihin kiinnitetään kunnassa riittävää huomiota, ja näistä toimenpiteistä kerrotaan kunnan tilinpäätöksessä ja huomioidaan myös talousarviossa.

Rautalammin kunnan väkiluku on laskeva, ja tämä näkyy myös lapsien määrässä. Tämä on huolestuttavaa kunnan elinvoiman näkökulmasta. Perusopetukseen osallistui viime vuonna 312 lasta, kun tavoite oli 328. Lukion opiskelijamäärä oli puolestaan 89 tavoitteen ollessa 103. Kunnan tulee kiinnittää huomiota perheiden hyvinvointiin ja kunnan lapsiperheille tarjoamiin palveluihin, jotta kunnan lapsiluku saadaan pidettyä nykyisellä tasolla. Lapsimäärän pienentyessä kunnan on toisaalta pohdittava koulutuksen järjestämisen vaihtoehtoja ja sivistystoimen investointisuunnitelmaa; millaiset sivistystoimen investoinnit ovat pienenevän kunnan kannalta mielekkäitä. Oma lukio on Rautalammin kunnalle tärkeä. Kunta on onnistunut hyvin erikoislukion markkinoinnissa myös ulkopaikkakuntalaisille, ja tarkastuslautakunnan mielestä tähän tulee panostaa myös jatkossa.

Tarkastuslautakunta arvioi, että kunta on järjestänyt vapaa-ajan palveluja tavoitteellisesti ja kunnan kokoon nähden monipuolisesti. Vuoden aikana on järjestetty useita erilaisia tapahtumia ja Suomi 100 -teema on näkynyt vapaa-ajan toiminnassa hyvin. Kunnan tarjoamien palvelujen vaikuttavuutta ei ole kuitenkaan mitattu tai raportoitu. Vapaa-ajan palveluilla on tarkastuslautakunnan näkökulmasta vaikutusta myös kunnan elinvoimaisuuteen. Toisaalta kunnan on yhtä aikaa mietittävä, mihin supistuvat resurssit käytetään. Näistä syistä johtuen tarkastuslautakunta suosittaa, että kunta kartoittaa mahdollisuuksien mukaan kuntalaisten tyytyväisyyttä kunnan tarjoamiin palveluihin.

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2017	TP 2017	Ero	Kommentit
Sivistyksen hallinto	- 60	-61	-1	Poikkeama ei ole merkittävä
Perusopetus	-2.433	- 2.295	+ 138	Toimintakertomuksesta ei ilmene, mistä talousarvion mukaisen toimintakatteen alitus johtuu.
Lukio	- 804	- 655	+ 149	Toimintakatteen alitus johtuu tarkastuslautakunnan arvion mukaan siitä, ettei suunniteltu toinen uusien lukio-opiskelijoiden opetusryhmä toteutunut.
Kansalaisopisto	- 66	-65	+1	Poikkeama ei ole merkittävä
Joukkoliikenne	- 28	- 30	-2	Poikkeama ei ole merkittävä
Varhaiskasvatus	- 1.024	- 888	+ 136	Toimintakertomuksesta ei ilmene, mistä talousarvion mukaisen toimintakatteen alitus johtuu.
Esiopetus	- 58	- 55	+ 3	Poikkeama ei ole merkittävä
Nuorisotoimi	- 53	- 39	+ 14	Poikkeama ei ole merkittävä
Liikuntatoimi	- 168	- 145	+ 23	Poikkeama ei ole merkittävä
Kirjasto	- 192	- 182	+ 11	Poikkeama ei ole merkittävä
Kulttuuritoimi	- 33	- 37	- 4	Poikkeama ei ole merkittävä

Sivistystoimen alaisten toimintojen ulkoinen toimintakate toteutui pääosin talousarvion mukaisesti. Merkittävä poikkeama on perusopetuksessa, lukion toiminnassa ja varhaiskasvatuksessa. Syy talousarviopoikkeamaan on toimintakertomuksessa kerrottu vain lukion osalta. Tarkastuslautakunnan arvion mukaan myös perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen poikkeama syntyy erityisesti henkilöstökuluista. Tarkastuslautakunta toivoo, että jatkossa syyt merkittäviin euromääräisiin talousarviopoikkeamiin esitetään tilinpäätöksessä, jotta talousarvion toteutumista voidaan arvioida.

2.2.5 Tekninen toimi ja vesihuolto

Teknisen toimen ja vesihuollon tavoitteet on esitetty alla. Tavoitteet ovat tarkastuslautakunnan mielestä pääosin konkreettisia ja mitattavia. Tilinpäätöksessä ei ole raportoitu kaikkien

tavoitteiden toteumaa. Alla oleva arvio toteutumisesta on tehty tarkastuslautakunnan tiedossa olevien seikkojen perusteella.

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
500 Teknisen toimen hallinto		
Tekniselle osastolle työllistäminen	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
510 Jätehuolto		
Jätelautakunnan määrittelemän palvelutasopäätöksen mukainen jätehuolto.	Toimintakertomuksen mukaan sitovat tavoitteet on saavutettu.	●
520 Vesihuolto		
Häiriötön vesi- ja viemärlaitoksen toiminta Tuotetaan asiakkaille kustannustehokasta vesihuoltoa Pidetään vesi- ja viemäriverkosto toimintakunnossa.	Yhteistyö eri alueiden vesihuolto-osuuskuntien kanssa on jatkunut. Tilivuonna on tehty yksi vesivuodon korjaus. Puhtaan veden pumppaus Pakarilan-Koipiniemen vesihuolto-osuuskunnan vedenottamosta kunnan vesijohtoverkostoon Kerkonkosken alueella on aloitettu elokuussa. Jätevedenpuhdistamolla toinen biooottori sekä yksi jätevedenpumppaamo on kunnostettu kertomusvuoden aikana. Suunniteltu käyttöönotettavaksi vesihuollon toimintahäiriöiden ilmoitusjärjestelmä	●
Raakavesi- ja verkostovesinäytteiden otto tarkkailuohjelman mukaisesti	Näytteet on otettu näytteenotto-ohjelmien mukaisesti. Puhtaan veden laatu oli hyvällä tasolla.	●
Käsitellyn jätevesilietteen ohjaaminen hyötykäyttöön biokaasun valmistukseen	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
530 Palo- ja pelastustoimi		
Korkeatasoinen pelastustoimi ja onnettomuuksien väheneminen	Toimintakertomuksen mukaan tavoitteet ovat toteutuneet suunnitellusti.	●
540 Kiinteistöt		
Kiinteistöhoidon mitoituksen mukainen kiinteistöhoito	Kiinteistöhoitokeskuksen henkilöstö on tehnyt hallintokiinteistöjen siivous- ja talonmiestehtävät. Tilikaudella on toteutettu useita pienimuotoisia korjauksia.	●
Energiatehokkuuden lisääminen	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
Kotimaiseen energiaan siirtyminen	Öljyn käyttö kunnan rakennuksissa on päättynyt.	●
Metsänhoitosuunnitelman toteuttaminen	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
550 Varikko		
Työkoneet ja kalusto pidetään kunnossa.	Toteumaa ei ole kerrottu tilinpäätöksessä	-
560 Liikenneväylät		
Teissä ja päällysteissä ei ole liikenneturvallisuutta vaarantavia puutteita. Riittävä opastus Valaistuksen huollot ajoittain sekä kaapeloinnin muutokset	Kaavateiden puhtaana- ja kunnossapitotöiden hoito on tehty. Kaavateiden asfaltointeja on tehty investointiosan määrärahalla 2410 m ² . Yksityistieavustuksia on myönnetty 51 t€. Haja-asutusalueen osoitejärjestelmän ylläpito	●
570 Maankäytön suunnittelu		
Etelä-Konneveden rantaosayleiskaavan päivittämisen loppuunsaattaminen	Etelä-Konneveden rantaosayleiskaava on hyväksytty 30.5.2017	●
Kirkonkylän yleiskaavan loppuunsaattaminen	Kirkonkylän yleiskaava on kesken. Kaava on ollut toisen kerran ehdotuksena nähtävillä loppuvuodesta 2017.	●

Pienemmät kaavamuutokset 2 - 4 kpl/vuosi	Ei hyväksyttyjä pienempiä kaavamuutoksia vuonna 2017.	●
580 Ympäristönsuojelu		
Lupien käsittelyajan minimoiminen	Erilaisia lupa-asioita ja katselmuskäyntejä tehtiin 28 kpl.	●
Ympäristönsuojelumääräysten käyttöönotto	Ympäristönsuojelumääräyksiä ei ole otettu vielä käyttöön.	●
Uusitun rakennusjärjestyksen käyttöönotto	Uusittu rakennusjärjestys on otettu käyttöön 1.11.2017.	●
590 Rakennusvalvonta ja ohjaus		
Lupien käsittelyaika enintään 1 kk	Lupien käsittelyaika oli keskimäärin 14 vrk.	●
Katselmusten määrä vähintään 400 kpl	Rakennusvalvontaan liittyviä katselmuksia tehtiin 193 kpl.	●
Uusitun rakennusjärjestyksen käyttöönotto	Uusittu rakennusjärjestys on otettu käyttöön 1.11.2017	●

Niiltä osin kuin tavoitteiden toteuma on raportoitu, ovat tavoitteet pääsääntöisesti toteutuneet. Tarkastuslautakunta esittää huolensa kunnan kiinteistöjen kunnosta ja niihin liittyvistä riskeistä. Tarkastuslautakunta suosittaa, että kunta jatkaa keskeisiin kiinteistöihin tehtävien kuntokartoitusten tekemistä ja päättää, onko niiden pohjalta ryhdyttävä toimiin. Lisäksi huolta herättää kiinteistöjen käytön mahdollinen supistuminen esimerkiksi oppilasmäärän pienentyessä. Kunnan tulee kiinnittää erityistä huomiota investointihankkeiden suunnitteluun ja huomioida tässä myös kuntatalouden ja palvelujen järjestämistarpeen kehitys pidemmällä aikavälillä.

Kunnan elinvoimaisuuden kannalta tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että kunta saa uusia asukkaita ja säilyttää olemassa olevan väestön. Tästä johtuen yhtenä tärkeänä mittarina tarkastuslautakunnan mielestä voisi olla kunnan tonttien ja asuntojen myyntitavoite.

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2017	TP 2017	Ero	Kommentit
Teknisen hallinto	- 99	- 131	- 32	Poikkeama ei ole merkittävä
Jätehuolto	- 3	0	+ 3	Poikkeama ei ole merkittävä
Vesihuolto	95	109	+13	Poikkeama ei ole merkittävä
Palo- ja pelastustoimi	- 297	- 205	+2	Poikkeama ei ole merkittävä
Kiinteistöt	- 537	- 483	+ 54	Toimintakertomuksesta ei ilmene, mistä talousarvion mukaisen toimintakatteen alitus johtuu.
Varikko	- 69	- 101	- 32	Poikkeama ei ole merkittävä
Liikenneväylät	- 141	- 132	+ 9	Poikkeama ei ole merkittävä
Maankäytön suunnittelu	- 60	- 43	+ 18	Poikkeama ei ole merkittävä
Ympäristönsuojelu	- 41	- 27	+ 14	Poikkeama ei ole merkittävä
Rakennusvalvonta	- 41	- 15	+ 25	Poikkeama ei ole merkittävä

Teknisen toimen ulkoinen toimintakate toteutui talousarvion mukaisesti. Tarkastuslautakunta haluaa kiittää teknistä toimea talousarviossa pysymisestä, mutta muistuttaa samalla, että kunnan tulee myös jatkossa kiinnittää huomiota teknisen toimen budjetoinnin reunaehtoihin ja kiinteistöjen kuntoon mahdollisesti liittyviin riskitekijöihin.

2.2.6 Yhteenveto toiminnan ja talouden tavoitteiden toteuman arvioinnista

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO TOIMINNAN JA TALOUDEN TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISESTA

Tarkastuslautakunta toteaa, että tavoitteiden asettelua, onnistumisen mittaamista ja toteutumisesta raportointia on aiheellista selkeyttää. Toimintakertomuksessa on osittain esitetty eri tavoitteita kuin mitä valtuuston hyväksymässä talousarviossa on ollut. Tämä aiheuttaa sekaannusta siinä, minkä tavoitteen toteutumista arvioidaan. Tavoitteita asetettaessa ja niistä valtuustolle raportoitaessa on tärkeää osoittaa, millainen toiminta ja tulos riittävät siihen, että tavoite voidaan todeta toteutuneeksi tai toteutumattomaksi.

Tilinpäätöksessä ei ole raportoitu kaikkien talousarviossa sitovaksi määriteltyjen toiminnan tavoitteiden toteutumista. Jotta kuntalainen voi arvioida kunnanvaltuuston tahtotilan toteutumista, tulee tilinpäätöksessä ottaa kantaa sitovien tavoitteiden toteutumiseen. Tavoitteiden asettamisessa on myös kiinnitettävä huomiota siihen, etteivät tavoitteet ole liian yleisellä tasolla, että niitä voidaan tietyissä määrin mitata ja ne ovat linjassa kuntastrategian kanssa. Tavoitteissa on myös hyvä panostaa laatuun ja siihen, että ne ovat juuri Rautalammin kunnan kannalta keskeisiä. Tavoitteissa on myös hyvä pyrkiä välttämään sellaisia asioita, joiden tulisi olla itsestäänselvyyksiä esimerkiksi lainsäädännön muutosten kautta, elleivät näiden muutosten toimeenpano ole aiheuttanut haasteita kunnassa.

Toiminnan tavoitteet toteutuivat kohtalaisesti koko kunnan osalta. Rautalammin houkuttelevuuden lisääminen näyttäisi olevan keskeinen haaste, johon kunnan on satsattava myös jatkossa. Oppilasmäärät ovat pienentyneet ja myös elinkeinotoiminnan elinvoimaisuuden ylläpitämisessä on havaittavissa haasteita. Kunnalla on kuitenkin kokoonsa nähden käytössään monipuolisia palveluita, ja tarkastuslautakunta uskoo kunnan potentiaaliin markkinoida itseään houkuttelevana asuinpaikkana ja matkailukohteena.

Talouden tavoitteet saavutettiin suurimmassa osassa toimintoja tarkasteltuna ulkoisen toimintakatteen osalta. Osassa toimintoja oli merkittäviä poikkeamia, eikä poikkeamiin ole suoraan otettu kantaa toimintakertomuksessa. Tarkastuslautakunnan mielestä on tärkeää, että myös talouden tavoitteiden toteuma raportoidaan, erityisesti jos poikkeama on merkittävä. Näin taataan se, että kuntalainen voi arvioida, mihin toimintatuottoja, verotuloja ja valtionosuuksia käytetään ja onko käyttö ollut valtuuston hyväksymän talousarvion mukaista.

Tarkastuslautakunta esittää, että

- Vuositavoitteet johdetaan kuntastrategiasta siten, että ne ovat yksiselitteisiä ja että niiden toteutuminen voidaan mitata. Talousarviossa olisi hyvä esittää myös se, kuinka tavoite linkittyy kuntastrategiaan.
- Tavoitteet määritetään kunnan toiminnan ja toimintaympäristön kautta kuntaa koskeviksi. Tavoitteiden tulee olla mahdollisimman konkreettisia ja niiden toteutumisen arviointia varten on rakennettava mahdollisuuksien mukaan toimivat mittarit.
- Tilinpäätöksessä otetaan kantaa talousarviossa esitettyjen toiminnan ja talouden tavoitteiden toteutumiseen, jotta kuntalainen pystyy arvioimaan tavoitteiden toteutumista.

2.3 Kunnan talous

2.3.1 Käyttötalous

Kunnan ulkoisen tuloslaskelman keskeiset luvut on esitetty alla olevassa taulukossa.

Ulk. tuloslaskelma, t€	TP 2016	TA 2017	TP 2017	Poikkeama TA
Toimintatuotot	3.320	3.098	3.514	+416
Toimintakulut	-24.462	-25.289	-25.166	+123
Toimintakate	-21.142	-22.191	-21.652	+538
Verotulot	10.526	10.450	10.683	+233
Valtionosuudet	12.980	12.550	12.663	+113
Rahoitustuotot ja -kulut	-98	-110	129	+239
Vuosikate	2.265	699	1.823	+1.123
Poistot ja arvonalentumiset	-816	-781	-832	-50
Tilikauden yli-/alijäämä	1.450	-82	991	+1.073

Kunnan alkuperäisessä talousarviossa vuodelle 2017 arvioitiin, että kunnan tilikauden 2017 ylijäämäksi muodostuisi 0,2 milj. euroa. Tilikauden talousarviomuutosten jälkeen vuoden 2017 alijäämäksi arvioitiin noin 0,1 milj. euroa. Huomioitava on, että tilinpäätöksen talousarviomuutoksissa, yllä olevassa taulukossa tai alla esitetyssä analyysissä ei ole esitetty kunnanvaltuuston 28.11.2017 hyväksymää perusturvan 0,6 milj. euron ostopalvelujen lisämäärärahaa. Tämä huomioiden muutettu talousarvio olisi alijäämäinen 0,7 milj. euroa. Tilikauden toteutunut ylijäämä oli noin 1,0 milj. euroa, joten tulos oli huomattavasti arvioitua parempi ja ylijäämäinen. Kunnanhallituksen laatiman toimintakertomuksen mukaan ylijäämän muodostumisen keskeisenä tekijänä oli terveydenhuollon kulujen maltillinen kehitys. Lisäksi kunta sai verotuloja, valtionosuuksia ja rahoitustuottoja budjetoitua enemmän. Kunnan ylijäämä heikkeni kuitenkin edelliseen tilikauteen verrattuna 0,4 milj. euroa. Tätä selittää erityisesti valtionosuuksien väheneminen ja toimintakulujen kasvu.

Rautalammin kunnan ulkoiset toimintatuotot olivat vuonna 2017 yhteensä 3,5 milj. euroa. Nämä kasvoivat edellisestä tilikaudesta 0,2 milj. euroa (5,8 %) ja toteutuivat 0,4 milj. euroa talousarviota suurempana. Toimintakertomuksessa ei ole esitetty syitä toimintatuottojen toteutumiseen talousarviota ja edellisvuotta suurempana.

Ulkoiset toimintakulut olivat 25,2 milj. euroa eli 0,1 milj. euroa muutettua talousarviota vähemmän. Edellisvuoteen verrattuna toimintakulut kasvoivat 0,7 milj. euroa (2,9 %). Kasvua selittävät erityisesti palvelujen ostojen kasvu (+0,9 milj. euroa). Kasvua selittävät muun muassa sote-palvelujen osittaiskilpailutuksen järjestäminen. Henkilöstökuluissa ei ole merkittävää muutosta edelliseen vuoteen. Henkilöstökulut muodostivat henkilöstökuluista 8,0 milj. euroa (32 %) ja palvelujen ostot 14,1 milj. euroa (56 %). Toimintakulut sisältävät 0,1 milj. euron tytäryhtiö Kiinteistö Oy Oikarilan Teollisuushalleille annetun avustuksen. Kunnan saamat verotulot olivat 10,7 milj. euroa, joka on 0,2 milj. euroa talousarviota enemmän. Vuoteen 2016 verrattuna verotulot kasvoivat 0,2 milj. euroa (1,5 %). Verotuloista 8,8 milj. euroa (82 %) muodostuu kunnallisverosta, 0,8 milj. euroa (7 %) yhteisöverosta ja 1,1 milj. euroa (10 %) kiinteistöverosta. Kunnan veroprosenteissa ei tapahtunut muutosta vuosien 2016 ja 2017 välillä.

Valtionosuudet olivat 12,7 milj. euroa eli 0,1 milj. euroa talousarviota suuremmat. Vähennyistä edellisvuoteen oli 0,3 milj. euroa. Valtionosuuksista 12,4 milj. euroa muodostuu peruspalvelujen valtionosuuksista.

Kunta sai vuonna 2017 rahoitustuottoja yhteensä 0,3 milj. euroa. Merkittävin rahoitustuotto oli Savon Voimalta saatu osinkotuotto, 0,3 milj. euroa. Rahoituskuluja kertyi 0,2 milj. euroa. Rahoituskulut koostuvat pääosin lainojen korkokuluista. Nettorahoitustuotot olivat siten 0,1 milj. euroa, joka on 0,2 milj. euroa edellisvuotta enemmän.

Kunnan vuosikatteen muodostui 1,8 milj. euroa (TA 0,7 milj. euroa), joka on 0,4 milj. euroa vuotta 2016 vähemmän. Muutos syntyy erityisesti toimintakuluista. Vuosikate riittää kattamaan 0,8 milj. euron suunnitelman mukaiset poistot.

2.3.2 Rahoitusosa

Kunnanvaltuusto on myöntänyt vuoden 2017 talousarviossa 3,0 milj. euron lainannostovaltuuden. Tilikaudella 2017 lyhennettiin pitkäaikaisia lainoja 1,4 milj. euroa talousarvion mukaisesti. Lyhytaikaiset lainat pienenevät 0,3 milj. euroa.

Kunnan toiminnan rahavirta oli 1,8 milj. euroa, mutta investointien rahavirta oli suurista investoinneista johtuen -2,5 milj. euroa. Rahoitusosuuksia investointeihin saatiin 0,1 milj. euroa ja pysyvien vastaavien myyntituloja 0,1 milj. euroa. Toiminnan ja investointien rahavirta oli siten yhteensä -0,5 milj. euroa, joten lainannosto on tarvittu investointien rahoittamiseen.

2.3.3 Investoinnit

Muutetun talousarvion mukaiset nettoinvestointimenot olivat 3,5 milj. euroa. Investointien toteuma jäi tästä kuitenkin 1,0 milj. euroa, sillä useita investointeja jätettiin toteuttamatta vuonna 2017.

Suurimmat tilikaudella 2017 toteutuneet investoinnit olivat:

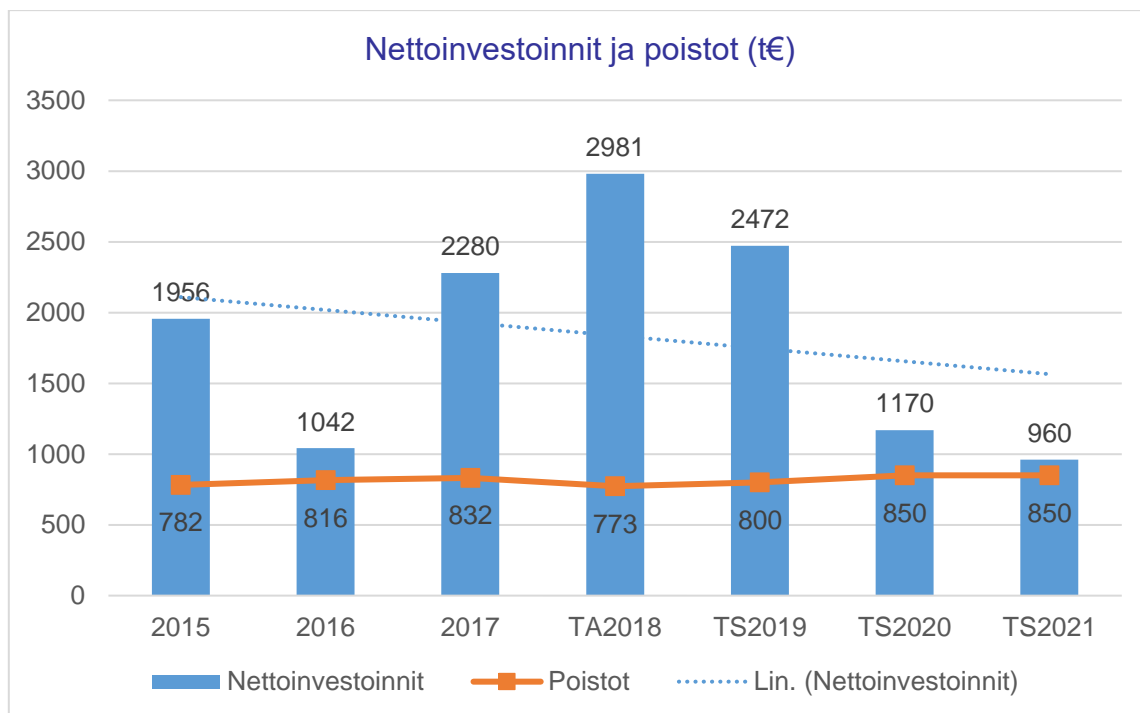
- Kerkonjoen koulun perusparannus 1,3 milj. euroa (TA 0,8 milj. euroa)
- Runkovesi- ja viemäriverkon laajennus 0,5 milj. euroa (TA 0,8 milj. euroa)
- Rautalampi-Konneveden kansallispuisto 0,14 milj. euroa (TA 0,25 milj. euroa)

Sen sijaan toteuttamatta jäivät seuraavat merkittävät talousarviossa esitetyt investoinnit:

- Riihikodin päiväkotitoimitus (TA 0,1 milj. euroa; tot. 0,0 milj. euroa)
- Vuokrarivitalo/-kerrostalo (TA 0,65 milj. euroa; tot. 0,0 milj. euroa)
- Korpijärven kaava-alueen työt (TA 0,1 milj. euroa; tot. 0,0 milj. euroa)
- Jäteviemärien siirtäminen maalle (TA 0,1 milj. euroa; tot. 0,0 milj. euroa)

Investointituloja kunta sai 0,1 milj. euroa.

Seuraavassa taulukossa on esitetty kunnan nettoinvestointien ja poistojen kehittyminen.

2.3.4 Talouden keskeiset tunnusluvut

Alla olevassa taulukossa on esitetty Rautalammin kunnan keskeiset tunnusluvut. Niitä on mahdollisuuksien mukaan verrattu Pohjois-Savon kuntien tilivuoden 2016 tilinpäätöksien keskiarvoon (tilivuoden 2017 tilastotietoja ei ole arviointikertomuksen laadintahetkellä vielä käytössä). Tiedot vertailua varten on saatu Tilastokeskukselta.

Rautalammin kunta	31.12.2017	Pohjois-Savo TP 2016	31.12.2016
Tulorahoitus			
Toimintatuotot / -kulut	14 %	-	14 %
Vuosikate % poistoista	219 %	96 %	278 %
Vuosikate / asukas	560 €	369 €	686 €
Rahoitus			
Investointien tulorahoitus	76 %	66 %	217 %
Lainanhoitokate	1,3	-	1,3
Tase			
Omavaraisuusaste	52 %	55 %	53 %
Suhteellinen velkaantuneisuus	47 %	49 %	42 %
Kertynyt ylijäämä / asukas	1.684 €	634 €	1.360 €
Lainat / asukas	3.111 €	2.758 €	2.689 €

Vuosikate on riittänyt kattamaan poistot sekä vuonna 2017 että vuonna 2016. Tulorahoitus pidetään tällöin riittävänä. Tätä oletusta voidaan kuitenkin pitää pätevänä vain, jos poistot ja arvonalentumiset vastaavat kunnan keskimääräistä vuotuista investointitasoa pitkällä aikavälillä. Rautalammin kunnan poistot ovat huomattavasti investointeja alhaisemmat.

Investointien tulo-rahoitus -tunnusluku kertoo, kuinka paljon investointien omahankintamenoista on rahoitettu tulo-rahoituksella. Lainarahalla rahoitettavaksi on vuonna 2017 siten jäänyt 23 % investoinneista.

Lainanhoitokate kertoo kunnan tulo-rahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Tulo-rahoitus riittää lainojen hoitoon, kun tunnusluku on yli yksi. Rautalammin lainanhoitokate on tyydyttävällä tasolla (tunnusluvun arvo 1-2).

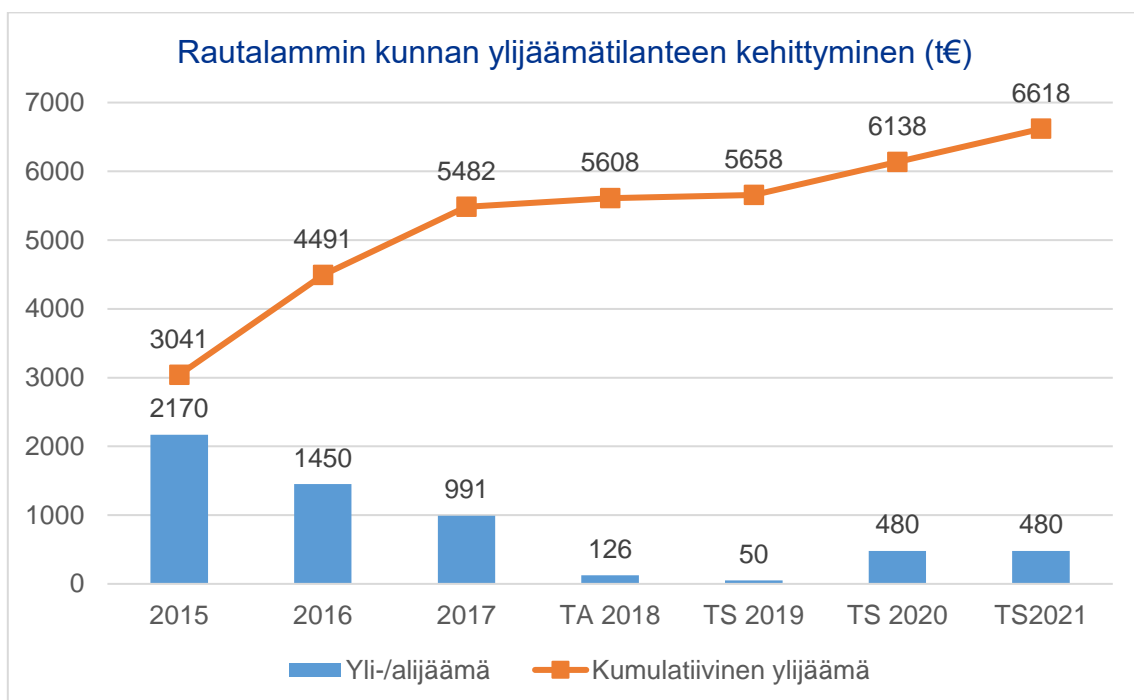
Omavaraisuusaste mittaa kunnan vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja selviytyä sitoumuksista. Alle 50 %:n omavaraisuusaste merkitsee kuntatalouden merkittävää velkarasitetta. Kunnan omavaraisuusaste on hieman yli 50 % ja pienempi kuin Pohjois-Savon kunnissa keskimäärin vuonna 2016.

Suhteellinen velkaantuneisuus -tunnusluku kertoo, kuinka paljon kunnan käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisin maksuun. Kunnan suhteellinen velkaantuneisuus on kasvanut lainannoston myötä tilivuoteen 2016 verrattuna.

2.3.5 Talouden tasapaino

Jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää, tarkastuslautakunnan tulee arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman ja toimenpideohjelman riittävyyttä. Kunnan taseessa 31.12.2017 ei ole alijäämää, joten kuntalain mukaista arviota ei ole tarpeen tehdä.

Alla on esitetty Rautalammin kunnan ylijäämätilanteen kehittyminen vuosina 2015–2021 tilinpäätöstietojen ja taloussuunnitelman mukaisesti.

2.3.6 Yhteenveto kunnan taloudesta

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO KUNNAN TALOUDESTA

Tarkastuslautakunta toteaa, että tilikauden ylijäämä oli noin 1,0 miljoonaa euroa, joka on noin 1,7 miljoonaa euroa muutettua talousarviota suurempana. Tilintarkastuskertomuksen tavoin myös tarkastuslautakunta haluaa kiinnittää huomiota talousarvion noudattamiseen kunnan toiminnassa ja taloudenhoidossa. Kunnan tulee tehdä talousarviomuutokset ajan tasaisesti kunnan toiminnan ja talouden tai määrärahatarpeiden ja tuloarvioiden muuttuessa.

Kunta on tehnyt toimenpiteitä taloudellisen tilanteen parantamiseksi. Kunnan tulee myös jatkossa tehdä taloussuunnittelu huolellisesti ja huomioida suunnittelussa kunnan pienenevä asukasmäärä ja toisaalta kunnan elinvoimaisuuden säilyttäminen.

Taloussuunnitelman mukaan kunnalla ei ole akuuttia huolta taseen ylijäämien pienemisestä. Taloussuunnitelman mukaisten tavoitteiden toteutuminen vaatii kuitenkin kunnalta tiukkaa talouskuria.

Tarkastuslautakunta esittää, että

- Kunnan tulee jatkossa kiinnittää huomiota siihen, että määrärahamuutoksia ei haeta "varalta", vaan määrärahamuutoksien tulee olla perusteltuja.

3 Rautalammin kuntakonsernin toiminta

3.1 Konsernin toiminta vuonna 2017

Kuntalain 38 §:n mukaan kunnanvaltuusto päättää kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden keskeisistä tavoitteista sekä konserniohjauksen periaatteista. Rautalammin kunnalla ei ole viimeaikaisia päätöksiä kunnan omistajapoliittisista linjauksista eikä kunnalla ole konserniohjetta. Voimassa olevassa hallintosääntöön (v. 2008) ei ole otettu määräyksiä konsernivalvontaan liittyen.

Rautalammin kunnan tytäryhtiöt ovat Kiinteistö Oy Rautalammin Haka, Rautalammin kunnan Asunnonhankinta Oy, Kiinteistö Oy Oikarilan Teollisuushallit, Asunto Oy Tiinari, Rautalammin kehitys Oy ja Pappilanpellon Lämpö Oy. Näiden omistusosuuksissa ei ole tapahtunut muutosta tilinpäätösten 2016 ja 2017 välillä. Kunta oli jäsenenä seuraavissa kuntayhtymissä: Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri, Vaalijalan kuntayhtymä, Savon koulutuskuntayhtymä, Itä-Suomen päihdehuolto, Pohjois-Savon liitto ja Sisä-Savon terveydenhuollon kuntayhtymä. Osakkuusyhtiöinä kunnalla on Kiinteistö Oy Rautalammin Virastotalo, Asunto Oy Lupsakas, Rautalammin Rakennus Oy ja Asunto Oy Rautalammin Lassilanpolku.

Tilivuonna 2017 on aloitettu tytäryhtiöiden Kiinteistö Oy Rautalammin Haka ja Rautalammin kunnan Asunnonhankinta Oy:n fuusion valmistelu. Fuusio on tarkoitus toteuttaa syksyllä 2018. Rautalammin Asunnonhankinta Oy:n taloudellinen tilanne jatkui heikkona.

Kiinteistö Oy Oikarilan Teollisuushallien kiinteistöjen myynti ei toteutunut vuonna 2017. Yhtiöllä on vaikeuksia selvittää lainojen lyhennyksistä liiketoiminnasta saatavilla tuloilla. Kunta antoi vuonna 2017 yhtiölle avustusta 0,1 miljoonaa euroa. Vuosina 2015–2017 avustusta on annettu yhteensä 0,2 miljoonaa euroa. Vuodelle 2018 on budjetoitu 0,04 miljoonan euron avustus. Kunnan tulee kiinnittää avustusten antamisessa huomiota EU:n de minimis -säännösten noudattamiseen. Säännösten mukaan kunta voi antaa avustusta yritystoimintaan enintään 0,2 miljoonaa euroa kolmen vuoden aikana. Pääsäännön mukaan yritystoimintaan ei voida antaa taloudellista tukea. Tarkastuslautakunta toteaa, että kunnan tulee selvittää, minkälaisen tukien ja rahoituksen myöntäminen yritykselle on EU:n valtioneuvoston säännösten mukaan mahdollista. Kunnan tulee myös kiinnittää erityistä huomiota Kiinteistö Oy Oikarilan Teollisuushallien taloudellisiin toimintaedellytyksiin ja siihen, mitä yhtiön taloudelliset vaikeudet tarkoittavat kunnan ja kunnan elinkeinotoiminnan ja talouden kannalta.

3.2 Konsernivalvonta

Kunnan konsernivalvonnan tarkoituksena on varmistaa, että konsernin toiminta on taloudellista ja tuloksellista, asetetut tavoitteet saavutetaan, päätösten perustana oleva tieto on riittävää ja luotettavaa ja että lain säännöksiä, viranomaisohjeita ja toimielimien päätöksiä noudatetaan ja että omaisuus ja voimavarat turvataan. Konsernivalvonnasta vastaa konsernijohto.

Kunnanhallituksen toimintakertomuksessa esittämän selonteon mukaan kunta on tehostanut konsernivalvontaa muun muassa edustajavalinnoilla sekä tarkastuksen keskittämällä paremman tiedonkulun varmistamiseksi. Asunto-osakeyhtiöiden fuusiointi on aloitettu, tavoitteena on yksinkertaistaa ja tehostaa isännöintiä. Konsernin taloudellisten ja muiden tavoitteiden määrittelyyn ja taloudellisen aseman huomioimiseen on kiinnitetty enemmän huomiota. Edelleen kuntakonsernin toimintaa ja tavoitteiden asettamista ja niiden toteutumista on parannettu eritellymmällä konserniyksiköiden arvioinnilla ja ohjauksella. Myös omistajaohjaukseen kokonaisuutena on kiinnitetty huomiota ja sitä tullaan edelleen parantamaan. Kuntalaki edellyttää, että kunnassa laaditaan valtuuston hyväksymä konserniohje. Luonnos ohjeeksi on valmistunut ja se tullaan käsittelemään samassa yhteydessä kuin uusi hallintosääntö.

Kunnanhallitus on käsitellyt aktiivisesti keskeisten tytäryhtiöiden asioita erityisesti talouden näkökulmasta, mutta kunnanhallituksen toimenpiteisiin ei tarkastuslautakunnan arvion mukaan ole tehty jälkiseurantaa. Tarkastuslautakunta suosittaa, että omistajaohjauksen toteutumisen toteamiseksi päätettyjen toimenpiteiden vaikuttavuuteen tehdään seurantatoimenpiteitä. Tarkastuslautakunta suosittaa lisäksi, että omistajapoliittiset linjaukset päivitetään ja konserniohje tehdään kunnan omistajaohjauksen kehittämiseksi. Konserninäkökulma kunnan toiminnan ja talouden arvioinnissa on kasvanut, ja siksi on tärkeää, että kunta suunnittelee ja arvioi toimintaa koko konsernin näkökulmasta eikä vain peruskunnan osalta.

Tarkastuslautakunnan tietoon on tullut, että tytäryhtiö Pappilanpellon Lämpö Oy:n toimintaa ei ole seurattu useaan vuoteen. Yhtiön hallinto on ollut jossain määrin hoitamatta useita vuosia. Yhtiö on kuitenkin rekisteröitynyt tilinpäätöksen tilikaudelta 1.7.2015–30.6.2016. Tilinpäätös osoittaa 11 tuhannen euron tappiota, liikevaihdon ollessa 54 tuhatta euroa. Yhtiön oma pääoma on ollut 23 tuhatta euroa ja taseen loppusumma 28 tuhatta euroa. Vaikka yhtiön toiminta ei lukujen valossa ole merkittävää kuntakonsernin kannalta, voi toimintaan liittyä merkittäviä riskejä, jotka realisoituessaan vaikuttavat myös kunnan talouteen. Kunnanhallitus on käsitellyt Pappilanpellon tilannetta kokouksessaan 8.1.2018 ja päättänyt ohjeistaa kunnan yhtiön edustajia siten, että yhtiön hallitus ryhtyy toimiin yhtiön lakkauttamiseksi.

3.3 Tytäryhtiöille asetettujen tavoitteiden toteutuminen

Talousarviossa 2017 on asetettu erilliset tavoitteet kunnan tytär- ja osakkuusyhtiöille. Näiden tavoitteiden toteutuminen on esitetty kunnanhallituksen laatimassa toimintakertomuksessa. Alla on esitetty tarkastuslautakunnan arvion mukaan merkittävimmille tytäryhtiöille ja osakkuusyhtiö Rautalammin Rakennus Oy:lle vuosille 2017–2020 asetetut tavoitteet ja näiden toteumat.

Tavoite	Toteuma	Arvio
Kiinteistö Oy Rautalammin Haka ja Rautalammin kunnan Asunnonhankinta Oy (tytäryhtiöt)		
Yhtiöt fuusioidaan	Fuusion valmistelu käynnistettiin	●
Peruskorjauksien toteuttaminen	Ei toteutunut v. 2017	●
Kunta antaa takauksen uusille peruskorjauslainoille.	Ei toteutunut	●
Yhtiö siirtyy sähköiseen taloushallintoon.	Toteutuu fuusion jälkeen	●
Kiinteistö Oy Oikarilan teollisuushallit (tytäryhtiö)		
Kunta edistää teollisuushallien myymistä.	Kauppa ei toteutunut, sillä tarjottu hinta oli liian alhainen	●
Kunta sijoittaa yhtiöön tarvittaessa pääomaehtoista lainaa ja maksaa vuokraamattomien tilojen yhtiövastikkeet.	Kunta antoi yhtiölle 100 t€:n avustuksen. Kaikki yhtiön tilat olivat vuokrattuna v. 2017.	●
Yhtiö varautuu teollisuushallin tai kauppa- tai liiketilojen rakentamiseen 2017–2020.	Ei toteutunut.	●
Rautalammin Kehitys Oy (tytäryhtiö)		
Yhtiö myöntää 10 mikro- tai pk-yritykselle takauksen tai tekee näihin sijoituksen, jos yritysidea ja liiketaloudelliset seikat puoltavat tätä	Takauksia tai sijoituksia tehtiin muutama kappale	●
Yhtä yritystä koskeva rahoitusratkaisu nostetaan 80 tuhanteen euroon	Toteutui	●
Yhtiö toimii kunnan mikro- ja pk-yritysten, maa- ja metsätalousyrittäjien sekä liike- ja palvelualan yrittäjien riski rahoittajana mikroyritysten perustamis- tai laajennusvaiheessa	Toteumaa ei ole esitetty tilinpäätöksessä	-
Yhtiö edellyttää, että yritys on selvittänyt muut rahoitusjärjestelyt ennen rahoitusneuvotteluja	Toteutui	●

Rautalammin Rakennus Oy (osakkuusyhtiö)		
Kunta uusii yhtiön kanssa tehdyn pääomallainan takaisinmaksusopimuksen.	Toteutui, sopimus uusittiin	
Kunta myy omistamia yhtiön osakkeita sen jälkeen, kun yhtiö on maksanut kunnalle tämän myöntämän pääomaehtoisen lainan.	Ei toteutunut	
Kunta säilyttää yhtiössä noin 10 %:n omistusosuuden.	Ei toteutunut	

Tytär- ja osakkuusyhtiöille asetetut tavoitteet saavutettiin kokonaisuutena kohtalaisesti. Usea tavoitteista on todellisuudessa asetettu kunnalle yhtiöiden toimintaan liittyen, eikä tytäryhtiölle itselleen. Kunnan tulee jatkossa asettaa selkeitä tavoitteita yhtiöille. Tavoitteiden tulee olla realistisia, ja kunnan tulee omistajaohjauksen keinoin tukea yhtiöitä näiden tavoitteiden saavuttamisessa.

3.4 Konsernin keskeiset tunnusluvut

Rautalammin kuntakonsernin keskeiset tunnusluvut on esitetty alla. Konsernin tunnuslukuihin vaikuttaa kunnan ja tytäryhtiöiden lisäksi erityisesti Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri, Sisä-Savon terveydenhuollon kuntayhtymä ja Vaalijalan kuntayhtymä. Keskeisten tunnuslukujen tulkinta on esitetty arviointikertomuksen kohdassa 2.3.4.

Kuntakonserni	31.12.2017	31.12.2016
Tulorahoitus		
Toimintatuotot/ -kulut	48 %	48 %
Vuosikate % poistoista	178 %	207 %
Vuosikate / asukas	876 €	964 €
Rahoitus		
Investointien tulorahoitus	86 %	149 %
Lainanhoitokate	1,5	1,4
Tase		
Omavaraisuusaste	36 %	35 %
Suhteellinen velkaantuneisuus	52 %	50 %
Kertynyt ylijäämä / asukas	1.495 €	1.093 €
Lainat / asukas	5.487 €	5.099 €

Rautalammin kuntakonsernintilinpäätöksen tunnusluvut eivät täytä kuntalain 118 §:n mukaisia arviointimenettelyn käynnistämisen raja-arvoja (nk. kriisikuntakriteerit), mutta kunnan on kiinnitettävä huomiota raja-arvoihin.

3.5 Yhteenveto kuntakonsernin arvioinnista

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO KUNTAKONSERNISTA

Tarkastuslautakunta toteaa, että kunnan konsernille asettamat tavoitteet ovat pääosin kunnan yhtiöiden toimintaan kohdistamia toimenpiteitä eikä yhtiöitä koskevia. Tästä syystä tytäryhtiöiden toimimista kuntastrategian mukaisesti on vaikea arvioida. Kunnalla ei myöskään ole selkeitä viimeaikaisia päätöksiä omistajapolitiikasta, joihin tytäryhtiöiden toimintaa ja taloutta voitaisiin peilata. Kunnanhallitus on käsitellyt aktiivisesti keskeisten tytäryhtiöiden asioita erityisesti talouden näkökulmasta, mutta kunnanhallituksen toimenpiteisiin ei tarkastuslautakunnan arvion mukaan ole tehty jälkiseurantaa.

Tytäryhtiö Kiinteistö Oy Oikarilan Teollisuushallien taloudellinen tilanne on heikko. Yhtiö tarvitsee kunnan avustusta lainojen maksamisesta selviämiseen. Myös Rautalammin Asunnonhankinta Oy:n taloudellinen tilanne on haastava, mutta tämän parantamiseksi kunta on ryhtynyt toimiin, ja yhtiöön tullaan fuusioimaan sisaryhtiö Kiinteistö Oy Rautalammin Haka vuonna 2018.

Tytäryhtiö Pappilanpellon Lämpö Oy:n hallintoa on hoidettu usean vuoden ajan heikosti. Kunnanhallitus on herännyt yhtiön toimintaan loppuvuodesta 2017 ja käsitellyt yhtiön tulevaisuutta kunnanhallituksen kokouksessa alkuvuodesta 2018. Vaikka yhtiön toiminta ei euromääräisesti ole merkittävää, voi toimintaan liittyä merkittäviä riskejä, jotka realisoituessaan vaikuttavat myös kunnan talouteen.

Kuntakonsernin tunnusluvut ovat edellisen vuoden tasolla tai heikentyneet. Konsernin tunnusluvut eivät kokonaisuudessaan täytä kuntalain mukaisia kriisikunnan kriteerejä, mutta kunnan on kiinnitettävä huomiota tunnuslukujen kehittymiseen. Tällä hetkellä kriisikunnan raja-arvo ylittyy ainakin suhteellisen velkaantuneisuuden osalta (raja-arvo 50 %). Muutoinkin kunnan tulee huomioida johtamisessa kuntakonserni kokonaisuutena, eikä yksittäisinä osina. Kunnan tulee huomioida riskienhallinnassa ja taloussuunnittelussa myös tytäryhteisöjen toiminta ja taloudellinen tilanne.

Tarkastuslautakunta esittää, että

- Konserniyhtiöiden tavoitteet asetetaan nykyistä enemmän yhtiöille eikä kunnalle. Tavoitteissa tulee huomioida kunnan kuntastrategia ja kunnan omistajapolitiittiset linjaukset.
- Kunta käsittelee ja vahvistaa sen omistajaohjauksen tavoitteet sekä miettii keinot, näihin pääsemiseksi. Kunta valmistelelee ja vahvistaa kuntalain mukaisen konserniohjeen.
- Kunnanhallitus ja konsernijohto seuraavat tytäryhtiöiden toimintaa aktiivisesti. Myös toimenpiteiden vaikuttavuutta tulee arvioida ja toimenpiteisiin tulee tehdä jälkiseurantaa.

4 Vuoden 2016 arviointikertomuksen havaintojen jälkiseuranta

Tarkastuslautakunnan vuoden 2016 arviointikertomuksen jälkiseuranta perustuu kunnanhallituksen toimintakertomuksessa esitettyihin tietoihin sekä tarkastuslautakunnan arviointikokousten yhteydessä saamiin tietoihin ja havaintoihin. Toimielinten pöytäkirjat, tilintarkastajan raportit ja selvitykset ovat myös olleet tarkastuslautakunnan käytettävissä.

Rautalammin kunnanvaltuusto on käsitellyt tarkastuslautakunnan tilivuodesta 2016 antaman arviointikertomuksen 7.6.2017. Kunnanvaltuusto on tarkastuslautakunnan esityksen mukaisesti pyytänyt kunnanhallitukselta ja hallintokunnilta vastineet arviointikertomuksessa esitettyihin toimenpiteisiin. Arviointikertomuksessa tarkastuslautakunta kiinnitti huomiota seuraaviin asioihin:

- 1) Talousarvion ja tilinpäätöksen rakennetta ja esittämistapaa kehitetään kunnanvaltuuston sitovuustasoa vastaavaksi ja selkeämmäksi ja saman tiedon toistamisesta luovutaan.
- 2) Kuntastrategian päämäärien toteutumisen etenemistä tulisi seurata selkeämmin taloussuunnitelmissa, talousarviossa ja tilinpäätöksessä.
- 3) Investointien toteutumisvertailuun voisi lisätä hankkeiden valmistumisasteen.

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO EDELLISEN VUODEN HAVAINTOJEN POHJALTA TEHDYISTÄ TOIMENPITEISTÄ

Kunnanhallitus on käsitellyt arviointikertomusta 5.6.2017 ja 14.12.2017. Jälkimmäisessä kokouksessa kunnanhallitus on antanut kunnanvaltuustolle tarkastuslautakunnan havainnoista seuraavan selvityksen:

- 1) Talousarvion ja tilinpäätöksen rakennetta kehitetään edelleen ja otetaan huomioon tarkastuslautakunnan huomiot.
- 2) Uuden kuntastrategian päämääriä toteutumisesta tullaan jatkossa seuraamaan taloussuunnitelmassa, talousarviossa ja tilinpäätöksessä.
- 3) Investointien toteutumisvertailuun lisätään hankkeiden valmiusasteet.

Kunnanvaltuusto on hyväksynyt kunnanhallituksen antaman selvityksen 19.12.2017.

Tarkastuslautakunta toteaa, että lautakunnan vuoden 2016 arviointikertomuksessa esille ottamien havaintojen pohjalta on ryhdytty toimenpiteisiin, mutta osa asioista odottaa vielä täytäntöön panemista.

5 Yhteenveto

Tarkastuslautakunta on edellä esittänyt arvion kunnan ja kuntakonsernin vuoden 2017 toiminnan ja talouden tavoitteiden toteutumisesta. Tarkastuslautakunta on myös pyrkinyt ottamaan kantaa siihen, onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla.

Tilivuoden 2017 arvioinnin yhteenvetona tarkastuslautakunta toteaa, että

- Vuoden 2017 talousarviossa vahvistetut toiminnan tavoitteet on saavutettu kohtalaisesti. Kaikkien tavoitteiden toteumaa ei ole raportoitu kunnan tilinpäätöksessä eikä tarkastuslautakunta ole siten voinut täysin ottaa kantaa tavoitteiden toteutumiseen.
- Rautalammin houkuttelevuuden lisääminen on keskeinen haaste, johon kunnan on satsattava myös jatkossa. Oppilasmäärät ovat pienentyneet ja myös elinkeinotoiminnan elinvoimaisuuden ylläpitämisessä on haasteita. Kunnalla on kuitenkin kokoonsa nähden käytössään monipuolisia palveluita, ja tarkastuslautakunta uskoo kunnan potentiaaliin markkinoida itseään houkuttelevana asuinpaikkana ja matkailukohteena.
- Kunnan tilikauden 2017 toimintakate toteutui 1,1 milj. euroa muutettua talousarviota suurempana. Tilikauden ylijäämä oli 1,0 milj. euroa eli 1,7 milj. euroa talousarviota suurempi. Talouden tavoitteet saavutettiin siten siitä näkökulmasta, että kokonaisuutena ei syntynyt määrärahaylityksiä. Toteuman ero talousarvioon on kuitenkin merkittävä, ja kunnan tulee kiinnittää huomiota talousarviomuutosten ajantasaisuuteen.
- Kunnassa tai kuntakonsernissa ei ole kattamatonta alijäämää, eikä kunnan siten ole tarvinnut tehdä talouden tasapainottamissuunnitelmaa. Kunnan ja erityisesti kuntakonsernin tunnusluvut ovat kuitenkin kriittisellä tasolla, ja kunnan tulee seurata näiden kehittymistä ja tehdä tarvittaessa merkittäviäkin toimenpiteitä kuntatalouden parantamiseksi.

Kunnan hallinnon kehittämiskohteita ja seurattavia asioita on esitetty edellä olevissa kappaleissa. Yhteenvetona lautakunta on koonnut tähän keskeisimmät suositukset:

- Kuntastrategia:
 - o Kunta määrittää strategian kriittiset menestystekijät, joita arvioidaan ja tarkistetaan vuosittain, esim. budjettikäsittelyn yhteydessä.
 - o Kunta karsii strategiasta vaikeasti mitattavia ja kokonaisuuden kannalta epäolennaisia mittareita.
 - o Strategian tilinpäätösraportointiin sisällytetään kriittisille menestystekijöille asetettujen mittareiden toteumat taulukkomuodossa.
- Toiminnan ja talouden tavoitteet:
 - o Vuositavoitteet johdetaan kuntastrategiasta siten, että ne ovat yksiselitteisiä ja niiden toteutuminen voidaan mitata. Talousarviossa esitetään myös se, kuinka tavoite linkittyy voimassa olevaan kuntastrategiaan.
 - o Tavoitteissa vältetään yleisluonteisia tavoitteita. Tavoitteet määritetään kunnan toiminnan ja toimintaympäristön kautta kuntaa koskeviksi. Tavoitteiden tulee olla mahdollisimman konkreettisia ja niiden toteutumisen arviointia varten on rakennettava mahdollisuuksien mukaan toimivat mittarit.
- Kuntatalous:
 - o Kunnan tulee jatkossa kiinnittää huomiota siihen, että määrärahamuutoksia ei haeta ”varalta”, vaan määrärahamuutoksien tulee olla perusteltuja
- Kuntakonserni:
 - o Konserniyhtiöiden tavoitteet asetetaan yhtiöille eikä kunnalle. Tavoitteissa tulee huomioida kuntastrategia ja kunnan omistajapoliittiset linjaukset.

- Kunta käsittelee ja vahvistaa sen omistajaohjauksen tavoitteet sekä miettii keinot, näihin pääsemiseksi. Kunta valmistelee ja vahvistaa kuntalain mukaisen konserniohjeen.
- Kunnanhallitus ja konsernijohto seuraavat tytäryhtiöiden toimintaa aktiivisesti. Myös toimenpiteiden vaikuttavuutta tulee arvioida ja toimenpiteisiin tulee tehdä jälkiseurantaa.

Tarkastuslautakunta haluaa kiittää kunnan henkilöstöä hyvin tehdystä työstä ja sitoutuneisuudesta kunnan toiminnan kehittämiseen.

6 Tarkastuslautakunnan esitys kunnanvaltuustolle

Tarkastuslautakunta jättää arviointikertomuksen vuodelta 2017 kunnanvaltuuston käsiteltäväksi ja esittää, että valtuusto pyytää arviointikertomuksessa esitetyistä havainnoista kunnanhallituksen selvitykset niin, että ne voidaan käsitellä syys- tai lokakuussa pidettävässä kunnanvaltuuston kokouksessa.

Rautalammilla 21. toukokuuta 2018

Emma Ilomäki
Puheenjohtaja

Sami Räsänen
Varapuheenjohtaja

Päivi Heikkinen
Jäsen

Lauri Lundberg
Jäsen

Tauno Herranen
Jäsen

Martti Törrönen
Jäsen

Tiia-Riikka Pitkänen
Jäsen